

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

Iosephi Ripamontii E Collegio Ambrosiano Historiarvm Ecclesiae Mediolanensis Decas ...

Pars Altera Libri XVIII

Ripamonti, Giuseppe

Mediolani, 1625

Liber Decimus.

urn:nbn:de:hbz:466:1-11182

IOSEPHI RIPAMONTII
 E COLLEGIO AMBROSIANO
 HISTORIARVM
 ECCLESIAE MEDIOLANENSIS
 Liber Decimus.

PER haec pacis opera, Vicecomites, in medio belli discrimine, cū famam sibi inter ciues, & apud exteros ingentem quaesiuissent, munierant etiam interea sese magnarum domorum affinitatibus, quae apud principes vincula laxantur adstringunturue dominationis vtilitate vel damno; tantique sunt inter eos necessitudines istae connubiorum, quantū ortæ in diem causae momentū fecere. Quippe, si nullis aliorum exemplis ea regionum animorū spectata sœuitia esset, poterat generis huius celebre documentum fieri ipsa Vicecomitum domus, cui grande subsidium instrumentumque rerum matrimonia petebantur, dein extincto primae gratulationis calore, odia tantū ex affinitate & mutuae fraudes manebant. Catharinam Mar-
 thaei

thaei iunioris filiam Vgolino Gonzaghae desponde-
runt adhuc infantem, pariq; aetate filia Francisci Car-
rariensis est disponsa Marco Bernabouis filio item in-
fanti. Priori matrimonio dotem dixerunt pagos, & op-
pida nonnulla; quid ipsi ab Carrariense accepissent, in-
certum fuit: dies nuptijs vtrisque est dicta cum pri-
mum infantes adoleuissent. Aliud etiam puerile ma-
trimonium festinauere, pactâ Montisferrati Demar-
cho Mariâ Galeatij filia quadrienni, tamquam ad fi-
niendas veteres cum ea domo inimicitias vnicū puel-
la illa placamen foret. Maiorque sponsa, & praesi-
dium domui maius ex Gallia aderat Isabella Regis so-
ror nupta Ioanni Galeatio Galeatij f. praeter regij san-
guinis gloriam, dotem quoque ferens, qua Viceco-
mites in Galliam vsque opes protulere. Nam so-
roris suae virum Rex Carolus Comitem Virtutum ap-
pellabat; qui titulus, & dynastia secuta maritum est;
caetera matrimoniorum cōpendia, quae petita erant,
irrita fuerunt, siue etiam in contrarium cecidere, cum
scilicet ipsaemet quaesitae res, incitamenta irarum, &
causae bellorum fierent. Maria Galeatij filia, quae Mō-
tis Ferrati Demarcho ad placandas inimicitias pacta
erat, statim mortua actius de integro odium in ea pac-
te excitauit, eruperuntq; irae, quas interiecta paulif-
per infans morata erat. Et affines reliqui, vno om-
neis animo consilioque, post habita re vxoria, seposi-
toque procul ab omni bellica consultatione mulier-
cularum respectu, iunxere cū Ægidio Cardinale Ro-
manoq; legato arma, postquam Vicecomites vrbj

H h h h 2 Bononiae .

Bononiae recipiendae acius insistebant ; tantoque promptius iunxere, quia connubiorum tunc denique artem intelligebant . Fallaci se se necessitudine comprehensos fuisse, & illigatos, vt ad eum tantae capiendae vrbs conatum obnoxij immobilesq; haberentur . Itaque, nuptiarum foedera feminis relinquentes, strenue bellum in Vicecomitem vtrumq; parabant; domumque eam, unde vxores, aut nurus acceperant, dederantque vicissim, parati erant delere, dum metuunt, ne nimium ipsa attoleretur . Paribus in generos socerosque animis, Bernabos, & Galeatius, cognita eorum aduersus imperium potentiamq; suam inuidia, quoniam summis humanae beneuolentiae pignoribus eos conciliare non potuissent, coercere magna aliqua clade gestiebant, obliti puellarum, quae ipsae, oblitae paterni testis, testis potius respiciebant ea, in quae venerant iam, vel in quaeiturae ex pacto fuissent . Metropolis verò ipsa, & vrbs Mediolanum, Ambrosianaque haec Ecclesia, cum paulò antea, laetitij, & publica propter eas nuptias gratulatione exultasset, similiter, fuisset exultanti, repentino propter mutata omnia luctu miserrime conflictabatur . Nam, & manente Sedis Apostolicae indignatione, dirae manebant adhuc, & tamquam in damnatam execrabilemq; gentem, hostium iniuriae feliciter nimium, & absque vlla mutua ipsorum clade procedere incipiebant . In iuria, & clades illata per hoc tempus Insubriae terris, & agro Mediolanensi grauissima fuit illa cum Anglorum copiae truces ingenijs & irritata facuitia, quod

quòd Gallico bello stipendia nulla ab suo Rege accepissent, ostentante prædam instigantemq; animos Sabaudò, irrupere. Vastata per eos, & direpta omnia tam immanibus modis, vt dubitari posset, rapiendi ne magis libidine venissent, ac faciendi in corpora, postquam nihil erat vltra quod raperetur. Alexandrina via populabundo agmine ingressi Longobardorum fines, absque discrimine vllò, mistam virorum, & feminarum, & tenerae, grandisue ætatis, stragem edidete quacunq; incesserunt. Quæ non poterant auferre, fracta, & comminuta coniciebant in caesorum acruos; & vbi ad Monasterium fortè deuenerant aliquod, si corpora erant opportuna turpitudini, scædabantur; nisi libido sacuitiam morata erat, squalida, contemptaque orapuniebantur necesse. Et cõstitit, trucidatas esse nonnullas, postquam sub barbara inhonestate ingemuerant. Ea barbarica irruptio fulguris pene instar est peruagata Mediol. agrum; ac sicuti sui aduentus famam copiarum illarum Britannorum antecesserant, ita nostros apparatus vitauere celeritate eadem, cum, & ex agris, & ex vrbe aduersus eum hostem armati ad signa congerentur, adeoq; terror ipsis institit moenibus vrbis, vt Gallaratum, & Seronum cincta muris loca nudarentur, ne barbari arces sibi eas occuparent. Iam enim, & Castrum nouum in Derthonensi agro, & Romagnanum in Nouariensi, & alias alibi arces occupant, in quas collata, deinde præda omnis simul abdidere sese subsidium non leue foederatis, & formidabile

dabile momentum iisdem, si gens pretio venalis, & amica plus offerenti, tráfiret in partem alteram, sicuti postea corrupti per Galeatium transiere. Nunc, & barbari timebantur ex vicinis Metropoli castellis, & quotidianae municipiorum, oppidorumq; defectio- nes timorem augebant, improspéro simul omni fere Mediolanensium conatu, quamcunq; in partem arma Vicecomites tulissent. Defecere Vogherienses, & Casalenses, & Garlaschum, & Sala, & loca alia, non quidem suo nomine, suisque viribus vnquam aestimata supra locorum humilium vilitatem; sed tanquam in aegro corpore, quicquid aggrauaret, maius quam pro re ipsa damnum periculumq; habebatur. Et vulnerabat maxime animos, quòd ad Montisfer-rati Demarchum ea loca desciuissent, quae semper inimica domus auxerat vicissim odia, postquam, morta, sicut dictum est, infante, a primis humanae benevolentiae vinculis, ad vltimas mutuarum insectationum acerbitates laxati instinctique animi erant. Gaelfi Brixioneses etiam ad Demarchum eundem ceterosque foederatos vibem vertere eam conati, manifesteque rebelles, hoc ipso victoriae speciem habebant, quod poterant aliquandiu pugnare cum Metropoli. Victi sunt, non tam ab exercitu nostro, quam orta forte pestilentia, quae adsidentes mœnibus foederatos abire inde coegit. Sed accepta mox ad Mutinam clades documento fuit, nequaquam Mediolanensium causa id malum hosti diuinitus fuisse immis- sum, sicuti propter ipsius rei opportunitatem inter-

perati

pretati erant. Namque caesa ibi magna exercitus parte, Bernaboue pene oppresso ipso, captis primoribus urbis, intelligere potuerunt, arcano fortasse alio diuinae prouidentiae nutu tabem eam excitatam nihil ad ipsorum commoda pertinuisse. Mediolani interim congruentia omnia tam infauftis rebus erant; summaque ciuium voluptas spectandis eorum suppliciis, quorum domestico latrocinio vastata Ciuitas erat, dum foris bella haec gerit. Picardonus Vasallus, qui per nomen munusque curandi rationes principum, afflixerat multas innoxias domos, pecuniamque sibi ingentem fecerat, extra Portam Ticinensem ad Vigininum, fractis laqueo ceruicibus e furca pependit. In alia calcitrauit furca Gherardus Brusatus; satellitesque & Scribae ad quinquaginta, effosis oculis, dimissi per urbem, coeno, fustibusque obruebantur, permissa hac licentia plebi, solatioque ob latrocinia, & fraudes, quas ab illa hominum faece perpessa erat. Dederat Bernabos ea solatia urbi, postquam amisso ad Mutinam exercitu, perculsis omnium animis, seditio fortasse nonnulla timebatur. Paulo postea, Britannorum copiae, quas foederatis aduersus Vicecomites adiunctas fuisse demonstrauius, oblata per Galeacium stipendij largioris illecebra, quam quod inde accipiebant, alienantur, & militiam relinquere sese ingrata dicitantes, transtulere signa in partem cui terrori ad eam diem fuerant. Hos casus alternante bello dimicabatur inter Pont. max. & Vicecomites; atque propter id certamen Italia fere tota in armis erat, dum

Bono.

Bononia defenditur aut oppugnatur, dumq; urbem eam, in hac vel illa manere parte, principes ceteri, utile siue aequum censent. Anno octauo, postquam id bellum susceptum initumq; erat, pacem iniere in has leges. Traderet Bernabos castella omnia & arces, quas in Bononiensi agro captas haberet. Pontificis nomine vicissim ei persoluerentur quingenta millia florenorum nummum. Ea pecuniae summa donec persoluta decem pensionibus esset, Vrbs Bononia teneretur ab Arduino Cardinale Cluniacense, neque Bernabos praesidia deduceret ex arcibus & castellis, oppidisue, antequam pecunia pernumerata esset. Si qui captiui Mediolanenses, aut si quae Vicecomitis arces in potestate Pontificiorum essent, eae arces, ijque captiui restituerentur. Ante omnia redderetur vrbi Mediolano sacrorum vsus, omneq; interdictum tolleretur, & suo ritu legitime, ac iuste frequentaretur Ecclesia Mediolanensis, maneretq; Metropoli Ambrosianae iura omnia quaecumq; antiquitus fuissent. Earum rerum causa Cardinalis ipse Arduinus Mediolanum venit, connixio suis etiam opibus Vicecomite, vt Legatus Apostolicus quam magnificentissime acciperetur. Exhibiti publice ludii, conuiuiaq. & certamina equestria, in quibus, atro candidoque colore distincti equites, atque in duas turmas diuisi iucundum Legato spectaculum praebuerent. Cumque per eos forte dies auctus filiola Vicecomes esset, optauit vt ea per legatum eundem sacris lymphis ablueretur; annuitque ipse, & sancto illo pignore

pignore priuatiu etiam inter eos amicitia conciliata est; glorioſa & iucunda cuncta in pōpam magis quā ſida, & duratura. Quippe tota etiam legatio, & mutuo conſenſu ſcriptae conditiones irritae futurae erāt; neque ſatis conſtat inter ſcriptores, utrius partis culpa fuerit in diſſoluenda pace, quae certe diu non manſit. Bernardius Coriuſ, ſimplicitate magis equidē arbitror ſua, quā adulatione in Vicecomitum genus, aut in res Eccleſiaſticas maluoſentiā, Clericorū fuiſſe culpam ait; eos poſt habentes vtilia rectis diſceſſiſſe à conditionibus, & coalitam pacem ſine cauſa abruptiſſe. Sed potuit fortaiſſe conferri iuſtius idipſum in Vicecomites ipſos, quos auiti ſpiritus, & domeſtica exēpla quidlibet audendi, Matthaeus & Ioannes, per dominationis infaniam culpis erga ſedem Apoſtolicam hereditarijs iſtis aſſuefecerant. Urbem namque eam Bononiam ab Archiepiſcopo patruo interceptam uſuq; poſſeſſam perdidit ipſos culpā fore quandam ſcilicet inexpiabilem, ſibiq; & maioribus ſuis turpe flagitium exiſtimabant. Hinc illa erga ſedem Apoſtolicam leuitas & contumacia, contemptuſq; pacis & conditionum omnium, quaecumque urbis eius imperium aliō tranſtuliffent. Ita dominantium infaniam, Mediolanenſes, poſt exigui temporis pacem, in bellum ruruſus coacti impium infelicia arma retinebant, ne modoſto vnquam otio & Catholica tranquillitate frui ciuitas poſſet. Domus autem ipſa Vicecomitum, quam olim coerceri Reip. Maieſtate non difficile fuiſſet, iam ciuium indulgentia,

tiâ, conditione temporum, artibus suis, supra Remp.
 euecta erat. Atque fastiditis nunc aequalium Regu-
 lorum affinitatibus, quae notis inter pares miserijs ac-
 cumulationeq. & liuore, & vbi periculi tempus venisset,
 manifestâ perfidia corrumperentur, ad matrimonia
 diuersa quaedam adiecerant animos, quibus initis,
 neq; fraudem ab maritalibus familijs, neque sub ea-
 rum tutela vim ab alijs timere vllam possent. Nam-
 que cum Austriacis Archiducibus in Germania con-
 sociare sanguinem, quae Domus incorruptae no-
 bilitatis fons, Caesarum Regumque procreatrix, gra-
 uida imperijs, satuta gloriae, sinceram amicitiae fidem
 & vndiq; securitatem ipsa sui nominis magnitudine
 polliceri videretur. Virida Bernabouis filia data est
 Leupoldo Alberti filio, cuius matrimonij pignus, non
 ad praesentis modò fortunae statû, sed in futura quo-
 que secula praesidium domui fuit. Inde enim ortus
 est Ernestus, Ernesto Federicus Imperator, Federico
 Maximilianus, ab cuius stirpe prodijt Imperium, quo
 nullum vnquã fuit maius inter homines, si orbis vtriusq;
 que subiecta ei hodie Regna numerentur. Alia Ber-
 nabouis eiusdem filia Thadea nomine nupsit Baua-
 riae Ducis filio, vicissimq. nulum sibi Bernabos ex ea
 domo petijt, vel mortua interim vel spreta Carrari
 Ensi puella, quae filio eius Marco desponsa prius fue-
 rat. Violantam Galeatij filiam Lionello Angliae
 Regis filio dederunt; eaq; matrimonia, nõ sicuti prio-
 ra, vanum sine exitu, sine mutua caritate nomen fue-
 re, sed fida & cû suo quodq; fructu ob partis alterius,

&

& Austriacorum praecipue magnitudinem, qui mi-
norem domum, postquam sibi iunxerant, volebant
etiam esse saluam. Et vrbs ipsa, partim laetabatur
adiunctis sibi per matrimonia tanta praesidijs, par-
tim, vt existimo, occulte anxia erat nimiam princi-
pum domui accessisse confidentiam videns. Qui
laeti, quae solliciti erant, certatim omneis plausere
nuptijs eiusmodi; spōsaq. dū ad maritos deducitur,
sive accipiuntur in urbē, exhaustit ex priuatorū domi-
bus adulatio quicquid fere quotidianae & assiduae
bellorum necessitates, tributaq; & hostiles incursus
reliquum fecissent. Volebant enim, & urbem, &
ipso, quam splendidissime apparere, sive luxuriā, sive
magnanimitate, quae propria semper populi huius
fuit; prouocabantq; sumptuum & opulentiae cer-
tamen Regna prouinciaeque huc alienae nuptiarum
earum occasione confluentes. Rodolphus Leopoldi
patruus, magno Germaniae procerum ornatissi-
moq; comitatu cū Mediolanum ad visendam spō-
sam, & firmanda pacta venisset, ibi est mortuus, & in
D. Ioannis Aede ad Concam illatus tumulo non sine
funeris honore, quem, & hospitij comitas erga prin-
cipem externum, & Austriaci nominis magnitudo
postularet. Et sponsa quidem illa in Germaniam
postea deducta est, cingentibus latera, hinc patre, hinc
patruo, totaq; prosequente nobilitate Mediolanensi,
donec ad prouinciae fines egressi Austriaci puellam
excepere. Ad Violantam verò Galeacij deducendā
profectus Mediolanum ex Anglia Lionellus, cū In-

sulae Regniq; fere opes in urbem transtulisse dicere-
 tur, haud tamen eius aduentus utilis Metropoli fuit,
 volentibus scilicet nostris etiam ostentare plura, &
 pugnare cum barbarico illo fastu. Ad Templi ma-
 ximi valvas nuptiale sacrum fuisse peractum tradunt
 ab Episcopo Nouariente, postquam is in Ara maxi-
 ma solenni ritu perlitarat; Bernabouem patruum
 puellæ digitum tenuisse dum ab Episcopo illo annu-
 lus ritè inderetur. Epulum in Arenæ Aula fuit, tanto
 apparatu, tantaq; ferinae & mansueræ carnis pom-
 pã, vt singula fercula singulosq; missus dignos histo-
 ria iudicauerint qui res eius æui literis prodiderit.
 Nos potius indignati sumus, multumq; miserati pa-
 triæ vicem, cum eos luxuriæ annales inspiceremus.
 Scilicet, solidos apros auro gemmisque distinctos, &
 altitium omne genus cum sua quodq; caelatura, &
 coronamento illatos mensis, cumq; ordine cuncta
 inferrentur, simul inducta in aulam multa deinceps
 venaticorum canum paria, vt noscerent conuiuæ
 molossos pecudum earum lanistas, quas ipsi lanci-
 narent. His ipsis aurea subligacula gemmasque
 brachias, & torques, & collaria siue millos, pene, vt
 canibus fortunam in qua incedebant, conuiuium om-
 ne inuidere cogeret, cum nihilo parcius exculti viri
 feminaeque essent. Ampliorè equorū ornatū, qui dor-
 so imposita fercula deuehebant in conclauē, rursusq;
 fulgentes magis atrientes, qui iumenta ipsa tenebant
 loris. Centum amplius equos, vt qui que industi
 erant, dono datos à Principe cū phaleris ephippijsq;
 suis,

sis, quorum pretio iumentorum greges emi potuissent. Duos eximia specie sonipedes esse inductos, quorum alterum, ex ferocia leonem, alterum Abbatem appellarent. Condere annalibus haec iuuit. Aulac quoque principes, ministeriumque totum & discumbentium ordinem, ceteraque pompae & conuiuij eius tradidere. Vbi, cum Nouariensis Episcopi nomen inter alia conuiuiarum nomina perscriptum extet, credere cogor nullum hoc tempore Mediolani Archiepiscopum fuisse; nisi si forte erat, & propter iratum rei Bononiensis causa Pontificem, dexterè sese subducebat, ne coetibus interesset eis, vnde labes ad ipsum aliqua perueniret. Id vt potius credere velim, adducor, quia quadriennio ante, Roberto Vicecomiti, post septimum Pontificatus annum in Ecclesiae Mediolanensis administratione Gulielmus Pustula successerat, cui nouem anni tribuuntur in Archiepiscoporum fastis, neque nomen eius inter negotia tamen vlla reperitur. Ceterum, non erant omittenda nobis ciuium nomina, quos ad matrimonia illa concilianda, Bernabos & Galeacius, internuntios adiutoresque habuerunt. Fuere autem, Manfredus Salutus & Protasius Caimus, duo Vicecomitum Consiliarij, quos principi vtrique ad omnia fuisse assiduos constat. De Salutio ambigitur, fueritne urbis nostrae eius, an familiaris tantummodo principum, & alienigena casu fortè aliquo secutus hanc aulam. Caimus ex Germanicae originis familia iam inde ab Conradi Imperatoris, & Archiepiscopi Antimiani temporibus profecta

profecta

profecta in urbem, & sæpe aliàs apud principem
 optima quaeque suadendo profuerat huic patriac, &
 nunc subsidium aduersus externa arma existimans vr-
 bi fore opportunum, si principes sui cum Austriaca
 domo iungerentur, magnopere contenderat vt id
 fieret, originis etiam commendatione delectus qui
 super ijs rebus in Germaniam legaretur. Duos hosce,
 Salotium, & Caimum vnà cum Bernaboue & Galea-
 tio obuam processisse venienti Anglo refert scriptor,
 qui ipse in parte pompae fuit. Ceteri deinde, quo-
 quisque cultu & ordine inceslere, ab scriptore eodem
 recensentur, Franciscus Zanchadius, Dominicus Ar-
 dizonus, Iacobus Previdus, Gaspar Vicefortes, Zano-
 lus Armenulphas, Ioannolus Biragus, Henricus Co-
 mes. Capita haec Mediolani rerum, & consilium
 principivtrique intimum fuere, quas hodie familias,
 excepta vna, vel altera, arbitror posse nostris homi-
 nibus irrisui esse propter cognomina inaudita appel-
 lationesque absurdas, quæ sepulta iam pridem omni
 domorum gloria & stirpe, nunc scilicet ad breue mo-
 mentum ex diurni silentij caligine prodierunt. In
 haec spectacula effusa ciuitas, dum fruitur simul absu-
 miturq; nuptiarum apparatu, non senserat interea
 nolem apparatusq; belli, quod Vicecomites ador-
 nabant, quodq; vicissim ab alijs in ipsos adornabatur.
 Namque, dum commeant super nuptialibus eis nego-
 tijs crebrae legationes, dumque principes etiam inter
 se ipsi cū nostris alieni congregiuntur, transactio pau-
 cis, quod ad puellam & dotem attineret, omnis arcani
 colloquij

absoluit

colloquij

colloquij pars maior fuerat id bellū. Ac super mensa etiam, de suis, aut hostium viribus, de locorum oportunitate, regionum situ, principum animis, quae fida, quaeue infida, quid toto orbe validum aut aegrum differendo oblectarant se cyphos produxerantq. conuiuij horas. Nec segnius in parte altera consultabatur. Sedens Auenione Pontifex Urbanus conuentum ibi principum habebat, ad delendam Vicecomitum tyrannidem, urbemq; Mediolanum vnā cum Italia tota liberandam. Et excito illuc inter ceteros Carolo Caesare, donis cum, atque promissis ingentibus armauerat secum. Vicecomites, re statim constituta Genuensi, initoq; cum Rep. illa foedere, nequid negotij ab ea parte reliquum domi esset, Britannorum copias educunt, partemque Latij peruastant. In ea populatione, Ambrosius Bernabouis ex pellice filius, & nobiles aliquot Mediolanenses, qui cum eo barbaras manus ductabant, in cauam forte vallem illati capiuntur. Hinc accensi ab vtraque parte acrius animi; Pontifexque Urbanus progressus ab Auenione Viterbium, dimissis per varia Insubrum loca Cardinalibus, ad Vicecomites eijciendos tota vi incumbebat. Simul aderat Caesar ipse exercitum ducens gloriae praedaeque avidum, tantoque ferociorem, quod maior apud eas gentes erat fama Insubriae opū, & quanto pulchrius hoc ipsum esse putabant, quod ad liberandam Italiam ducerentur. Hac copiae, cum sese Pontificijs ceteroque foederatorum exercitijs iunxere, Mediolanenses in agro Mantuano Ferrariensique

sique bifariam diuisi erant, praecipuâ Vicecomitum in duas illas vrbes itâ, propterea quod, ab Gonzaga & Estense Pontificem Vrbanum in sua damna maxime fuisse instinctum scirent. Mantuam, vsque ad portas vrbis grassati ignibus & ferro conterritam direptionis metu habebant. Ferrariensium naues Pado anni subsidio Mantuanis euntes exceperant instructa & deducta ad Guastallam classe, quae prope maior fuerat clades, quàm prior alia terrestri Marte illata cum desperatione omnium & luctu. Extructo etiam ad vicum fortum Castello, obsidebât, haud dubie potiebanturque flumen. Id capere castellum Caesariani primùm omnium conati cum vi aperta nihil efficere potuissent, obrui posse munimenta illa sperarunt, si disiecta mole, qua non longe inde coercebatur amnis, aquae repente omneis immissae ac superfusae essent. Intumuerat enim per eos dies imbrium auctu Padus, & proluuies illa repentina vndarum, exercitu ipso violentior futura erat. Sed nostri ad eius periculi casum attenti vim fluminis ingruentem vertere in adiacentes campos, mersaque homo ipsa Caesarianorum castra turbauere. Initia belli haec neutri parti laeta esse poterant; quippe, cum Mediolanenses praeter armatam fetetoram in se Italiam, duo capita rerum humanarum Pontificem & Caesarem imminentes sibi hostes viderent; his dubium cruentumque exitum portendere viderentur principia rerum, vrbs nunquam plane victa, subnixi principes regum opibus, contumax aduersus clades fortuna

Viceco-

Vicecomitum. Et erant in utroque exercitu, sicut armorum instigatores & cupidi praedae multi, seditionosi & egenitiam ex principum numero, ita meliores alij, neque praedam sibi quaerentes ullam, neque probantes illa arma, sed officio erga Pontificem & Caesarem, patriusque legibus, & veterum foederum necessitate tracti in id bellum. Cum Bernaboue Senatores ex urbe aliquot, & ex Mediolanensi Clero gravissimi viri Civitatis, quorum ille consilio utebatur: cum Caesare Bavarus & Austriacus, qui licet ea castra sequerentur, recenti affinitate praeconi in Vicecomites, horta meta stimulosque pacis ex quotidianis casibus arripiendo mitigabant suos, nec magno negotio, horum opera, tanti illi utrinque fremitus, & apparatus paulisper coquiescere. Induciae, tamen erant potius quam pax ipsa, dum scilicet Pontifex & Caesar controversa quaedam capita deciderent, quorum arbitrium & cognitio ipsis permissa erat. Et post aliquot inde menses, quia coeperat apud Vicecomites suspecta esse cunctatio iudicij eius, sumptis iterum armis, & facta in Mantuanum agrum impressione, subegere terrore arbitros, ut res eas, quae in controversiam vocabantur prope definirent. Ut vero edita de controversis illis capitibus sententia, Pontifex & Caesar, nihil de Bononia, quae prora, & puppis erat omnium rerum, explicauere; tunc Vicecomites, absque ulla pacis, siue induciarum verecundia, tentant rursus Romanum impudentiore arte, quam si bello aperto aggrederentur. Cum enim Perusiam urbem Pontifex Maximus acerrime

Kkkk

oppu

oppugnaret, eaque vrbs non posset iam vlllo modo
euitare Apostolicæ Sedis vim, missa sunt ab Medio-
lano auxilia obsessis, datumq. famæ, tamquam Io-
annes Acutus, accepta ab Perusinis pecunia, copias,
quibus ipse præcerat, & Britannum præcipuè mili-
tem transitione sua illuc auertisset: Huic dolo mox
alius subnectitur dolus ab iisdem animi stimulis, quòd
permisso hostibus ipsis arbitrio de rerum summa, ex-
cidissent eius rei actione & iure, propter quam iniu-
stis cuncta armis turbarant. Sperauerant enim, cum
inclinatis ad pacem animis arbitros sumerèt Pontifi-
cem & Caesarem, posse per Austriacum, & Bauarum
effici, vt Bononia sibi ab illis adiudicaretur; & per col-
loquia fortasse occulta inter eos ita conuenerat.
Quæ spes vbi irrita fuit, gerebant Vicecomites aliud
occulte bellum; callidaque consilia & improbi astus
erant nunc castra scilicet aciesque contrariæ, donec
etiam ad ista rediretur. Posterioris autem doli Vice-
comitum, vnde Mediolani ad arma bellumque cum
Pontifice Maximo reditum est, ordo exitusq; fuit hu-
iusmodi. Lucam urbem Cardinalis Bononiæ Lega-
tus vicaria potestate tuebatur, ob ciuiles, credo, bel-
licasque artes, & prouidum animum electus, qui in
magno rerum Italicatum discrimine ei vrbi præcesser.
Multae ibi opportunitates, & apta omnia Viceco-
mitum consilio, quo nihil in Italia relinquere sibi in-
tentarum volebant. Nacti ea in vrbe proditorem
Aldericum Lantelminellum, ita cum ipso rem insti-
tuerunt, vt eius simulatione pacis & gratiæ, quam cū
Apostolica

Apostolica Sedē reconciliatam habere viderentur, mitterent Lucam octingentos equites cum duplici peditum numero ad Legatum, tamquam subsidio aduersus Florentinos, cum quibus bellum graue & difficile Romano erat. Auxiliares illae copiae statim vbi intra mœnia acceptae diuisaeque essent, tunc verò Lantelminellus, vti gnarus locorum opportunitatumque omnium, & acceptus homo nobilitati iuxta, & plebi, dux fieret ad urbem, Vicecomitum nomine capiendam atque occupandam. Egregie dolus hoc ordine instructus fuerat; sed proditor translata repente fide illuc vnde pretium sperauerat fortè maius, Legato dein ipsi cuncta patefecit, nudatisq. ita animis discessum à fraudum spe, belloque aperto, sicut antea, dimicatum. Pontificis Urbani tamen obitus moram breuem attulit eis armis, interimque Mediolanēsis exercitus quacunq. ductus erat, varia fortuna rem gessit. Casalem, & Valentiam & pleraque Mirandulani tractus cepere, multiplici intra paucos dies & insigni victoria, non tam ob loca ipsa, quae capta erant, quàm quia magni & aeterni hostes, Montisferrati Demarchus, & Feltrinus Gonzaga, & cum Ferrariæ Demarcho, nonnulli alij clade ea subacti esse videbantur. Sed Feltrinus, ad Rhegium, vbi se vrgeri acius vidit, accitis ab Ferrariæ & Bononia auxilijs, pene oppressit nostros; urbemq. eam, paulo post, idem, dum aduersus Ferrariæ Demarchum defendere nequit, maluit dedere Bernaboui, vt hostem potius hūc ibi dominantem videret. Ludouicus Gonzaga Man-

tuz Demarchus, & Manfredinus Saxoli princeps, post
Vrbani mortem, & harum rerum euentus, relicta fœ-
deris societate pro Mediolanensibus stabant. Du-
plici eo exercitu ad nostrum adiuncto, Mutina oppu-
gnabatur. Corregienses, iam spreto Ferrariense ad
nos desciuere, præter obscuriores alias dynastarum
ad Metropolim transitiones, inter quos, Salucianus ad
quotidiana certamina impar Sabaudiensi, perito hinc
subsidio, quicquid virium & opum vicissim ipse habe-
bat, detulerat ad Bernabouem. Rediere ad obse-
quium Nouocomenses, & Vulturenae vallis pagi, to-
taq. illa lacustris, aut alpina regio, cum antea con-
sternati ad arma, rupibus sese suis, ipsoq; conuallium
recessu aduersus imperij maiestatem tutarentur. Per
Romani quietem belli, incrementa hæc Mediolanen-
sium rebus accedebant, eoque spatio nouae arces ex-
citatae, aut veteres firmatae passim, ad Tritiũ nempe,
ad Decium, ad Senagum, ad Melinianum, ad Cusacũ,
& ad loca alia, vel in prouinciae finibus, vel in me-
dia prouincia, atque sub urbem ipsam, prout scilicet
alicubi, vel ab hoste vicino discrimen, vel ab intesti-
na rebellionem metus, vel etiam opportunitatibus iun-
cta istis amoenitas ad principum oblectamina, qui-
bus illi carere volebant inter maiores curas. Com-
pressum aliquandiu bellum ultra differri non poterat,
delato post Vrbani mortem ad Gregorium vndecimũ
Pontificatu, qui, quò placidior mitiorq; ingenio erat,
tanto magis accendebat quiete sua Vicecomitum au-
daciã, & vicissim ipse stimulis increpantium quoti-
die

die eorum facta, irritabatur. Ita anno c13 ccc lxxv. Junio ineunte, exercitus duo, Pontificius & Mediolanensis, haud procul ab Saxolo (Robera loco nomen est) oppositis castris, sicut ab Imperatore vterq; suo educi instructique erant, constitere. Ab Ecclesiastica parte, rerum summa penes Franciscum Folianum fuit. Regebant Metropolitanos, Ambrosius Vicecomes Bernabouis filius, & Ioannes Acutus, noti iam satis in historia homines, & alio loco producti, sicuti res tulit. Primo conflictu vicere Mediolanenses; & post eam victoriam, ductis ad Rhegium captiuis, Romanus Imperator, nescioqua Bernabouis ira suspensus e muro exanimatusque est infami etiam apud gregarios milites & abominando fine. Spatio deinde mensis vnus, reparato Legatus Apostolicus exercitu, & alienato à Vicecomitibus Ioanne Acuro, coactisque per Sabaudiensem & Ferrariensem eis diuidere circum varia loca milites, Parmam, Rhegium, Placentiam, Vercellas, Nouariam, Ticinum, aut in potestate habebat, aut premebat damnis & terrore populationum. Vt verò Sabaudiensis, & Ferrariensis, & cum Ecclesiastici exercitus parte, Luchinus Nouellus, traiecto Ticino, ad Modoetiam vsque cuncta peruastarant, deficientibus passim ab Vicecomite Guelfis, nemo erat fere, quin de furtiuo illo imperio, siue, uti tunc appellabatur, tyrannide Vicecomitum esse actum putaret, quo successu Pontifex Gregorius aucto animo, vi maiore est amplexus liberandae Insubriae gloriam; atque in eam rem, qui capere secum arma vellent, his

omnium

omnium nozarum plenam, & Apostolica indulgentia saluarem veniam concessit. Vicecomites ipsi vicissim aduersus eum terrorem armauere populum, Clerumque ad eum ipsum agere excubias, & ad omnia belli munera esse paratum iusserunt. Tanta incesserat metus, tantaque rerum perturbatio, vt templa arces fierent, & cum sago teloque conspici Sacerdos nemo erubesceret. Me sanè pudet iam hoc ipsum narrare quòd Clericorum nostrorum acies contra Romanos exercitus armaretur, nec satis esset, ea militia reliquã foedari ciuitatem, nisi sacra etiam quodammodo ipsa principum furore in aciem educerentur. Non autem interea praeliorum exitus erant alij, quàm quos esse oporteret, vbi contra Pont. Max. pugnate cogebantur ijdem, qui in acie potius illa stare deberent & vellent; sicque reddita Mediolanensibus & Vicecomiti non semel ea clades, quam primo ad Roberam praelio pontificijs ipsi intulerant. Monstratur in hunc diem nosciturque locus in Brixienti agro trãs flumen plurimo nobilitatus Mediolanensium sanguine, cum eò processissent impediendi causa, ne Ioannes Acutus, qui deserto Vicecomite transierat ad Pontificios, coniungeret sese cum Sabaudiense, qui suum simul, & Romanum exercitum regione ea ductabat. In eo praelio, caesis aliquot Mediolanensium millibus captisque qui effugere non potuerant, Ioannes Galcatius Galcatij filius aegre effugit, quin ipse quoque caperetur. Capitur mox Ambrosius Bernabouis filius obtruncaturque ad Caprinum in Martinianae vallis faucibus,

MILIBUS

cibus,

cibus, missus cum exercitu alio illuc in rebellanteis
 Guelfos, qui tamen paulo post sunt ab ipso Bernabo
 ue domiti & subacti non sine mutua clade propter
 montanorum animos obstinatos vincere vel mori.
 Angebant ista Vicecomitum animos, mallentq; for-
 tasse quieuisse à principio, ne stirpe ab vna continuus
 tot malorum ordo sereretur. At parte in altera, quam
 quam lacti rerum euentus, & secunda belli fortuna,
 moesti tamen erant animi ob saeva & impia, &
 Christiano indigna nomina multa, quae quotidie fie-
 bant, nec illo satis cohonestari poterant militaris li-
 centiae vocabulo, quo scelera & calamitates cun-
 ctas bellorum teguntur. Aded excefferant modum, Ec-
 clesiarq; status, & disciplina omnis interciderat. Prae-
 cipue torquebat Pontificis animum recentis petulan-
 tiae pudor, quae ad Vercellas in sacrarum uirginum
 monasteria debacchata erat. Namque, cum vrbs ea,
 tenente arcem Vicecomite, capta ab Ecclesiastico
 exercitu fuisset, variarum gentium milites, inualido
 ad coercendum Imperatore, claustris effractis, corpo-
 ra dicata Deo, & puritati turpissime contaminarant;
 praeter seminarum aliarum adulteria, & supra, quo-
 rum tanta colluies tunc ea in vrbe fuit, vt historia
 nihil solita mirari tale, semperque accessionem hanc
 omnium bellorum, veluti negotium inane transmit-
 tens, immorata utique fuerit huic muliebri cladi, req;
 deplorarit. Talia audientem armorum eorum fla-
 gitia Pontificem Gregorium haud minor habebat
 moestitia ob illud Catholicae Ecclesiae dedecus,
 quam

quàm Vicecomitum ipsorū animos timor ob res ad-
 uersas, & imperij discrimen; sicq; pastorali animo,
 & reip. cura ille, sollicitudinibus isti priuatis, pacem
 respexere rursus, cui, pactae in annum induciae pi-
 gnus fuere. Per induciarum earum quietem, (aeuio-
 ra nonnulla Bernabos est domi ausus, quàm quae bel-
 lo assiduo passi ciues erant; ac tyrannidem tunc de-
 mum vere nuncupari eam cogeret, si iustum antea
 legitimumque imperium diceretur. Nam quasi in-
 uideret ipse quieti, & saluti vr̄bis, quae repentina, &
 insperata aderat, & quasi, non satis miseriarum ad
 eam diem vna domus Metropoli vniuersae intulisset,
 Marthesanae praecipue terris, memoriã rebellium
 olim ibi Guelforum infensus, Gibellinos in familia-
 rum earum perniciem excitauit, author seditionum,
 quas reprimere potius ac sedare debuisset. Inde Ci-
 uitati etiam ipsi infensus saeuire in eam coepit. Edi-
 xerat olim, ne quis occideret aprum, neue canes, &
 apparatus alium venandi causa haberet. Eius edi-
 cti nomine, & obtentu, spoliare fortunis, priuare vi-
 ta, delere ab stirpe familias, incendere domos, & effo-
 sis quosdam oculis reseruabat in vitae ludibrium, &
 poenam. Quicumque enim gustasset aprugnae carnis
 aliquid, bestiamue ipsam mortuam spectasset forte
 aliqua, siue attigisset, tenebatur lege, quae de apris
 erat, & promptissima ea tyranno materies feritatis in
 omnis, quoscunq. odisset ob alias causas. Alebat
 verò ipse canum ad quinque millia sūptu omnes alie-
 no, diuisos nempe per vr̄bem in hospitia, quomodo
 milites

etiam

militēs diuiduntur. Centuriones, & tribuni coh ortium earum erant: lustrabantur venaticae copiae singulis mensibus; inspectioq. ea magnum principi vetigal erat. Nam, siue quis molossus arguerat macie sua hospitis illiberalitatem, siue largiore nutritu inutiliter pinguescebat, irrogabatur multa altori, & seuerē exigebatur. Et tributum simul aliud centum milia florenorum nummū Vicecomiti huic misere obnoxia Ciuitas in singulos annos ferebat. Causabatur ipse graues bellorum impensas, quibus exhaustus nimium attenuatusque esset. Vbi paulisper constitisset domum, depulissetq. miseras rei familiaris, & vulnera pro communi salute accepta sanasset, tunc ciuū quoque fortunis, & immunitati large ac prolixē confulturn. Lenitas, & mansuetudo verborum haec erat, interimq. duos Franciscanos minores, qui miserati patriae calamitatem, ausi fuerant ipsius auribus ad diuini iudicij terrorem insusurrare nonnihil, percitus ira damnauit, vt igni cremarentur, & cremati sunt ficto crimine tamquam haeretici ipsi essent. profectō, ego magnopere indignor, & eos qui tunc erant homines, multo magis indignatos esse existimo propter casum hunc in Rep. Mediolanensi nouū & atrocem, ut nepotes Vberti, & Bertae ab Massino pago, & Canonico, dein Archiepiscopo Othone profecti, nobilissimae, & antiquissimae Ciuitatis sic insultare possent. Atque indignari tamen id ipsum magis, quam admirari licebat, reputantes scilicet minime diuersos alios clarissimarum rerump. Imperijq.

praeferrim Romani casus, iam inde ab aduena Tarquinio, & Seruio Tullo, qui dominari potuere in urbem, cuius inquilini, vel serui erant. Etenim celesti semper nutu, & immutabili Diuinitatis prouidentia, per inania haec, & apud mortalium animos absurda paratur in longum dignitas & salus vrbibus ipsis, sicuti quidem vrbis nostrae quodammodo parata est, cum ab eiusmodi principatu fundarentur opes, quarum reliquiae diuisae postea in mille posterorum domos alunt hodie nobilitatis florem, magnanimosque Vicecomites, vel pace, vel bello ornamenta Insubriae. Pactis, ut dixi cum Apostolica Sede induciis, Bernabos inter haec tyrânica instituta vitam imperiumque agebat; et postquam induciarum exierat annus, impijs rursus armis, quantum ex tuto poterat, ad vota impia nitebatur, auctus etiam subsidijs affinitatibusque nouis, & hoc ipso uiolentior. Nam duarum filiarum alteram Federico Cyprî Regis filio in matrimonium dederat, alteram Francisco Mantuae principi; & mortuo iam Lionello Angliae Regis filio, per secundas viduae nuptias Montisferrati Demarchum perennem illum hostem stabili foedere iunxisse secum videbatur. Ac veluti praesidia parans vltimo conatu, & conquirens vndique omnia, proiectior homo libidine penè, quam crudelitate, cum plenam adulterinae prolis domum, spuriosque & spurias tota vrbe complures in angulis haberet, Doninam Ioanni Acuto, Elisabetham Lucio Lando, Isoltam Guidono Foliano cum sua quaque dote, & vicissim ad res firmandas vtilitate

locavit

locavit. Icto deinde etiam cum Florentinis foedere, seq; & Metropolim Ecclesiastico bello pertinacius quotidie illigabat. Galeatius cetera concors fracti & fidus, in eo tamen consilia separabat sua, quod habere cum Pontifice volebat pacem, & Pontifex vicissim delectatus obsequio principis ac pietate, castella, & arces restitui iusserat ei quae superiore bello ademptae, Romano praesidio iam tenebantur. Moritur deinde ille, & paterni sensus vna cum fortunae parte heres Ioannes Galeatius Apostolicam Sedem omni religione colebat. Is Picinam Bernabouis filiam Actio filio suo iungere nuptijs cupiens, cum in ea re, consanguinitatis vinculis impediretur, posuit hoc Catholici principatus rudimentum, ut super ea re Pontifici maximo supplicaret; peteretq. ut patruales Actius & Piccinina rite legibus soluerentur, quae leges inire matrimonium ipsos vetarent. Preces eiusmodi suas mandavit Antonio Saluciensi, qui post Pusterulam Mediolani Archiepiscopus erat. Atque, quod testatior esset illustriorque significatio obsequij erga Sedem Apostolicam, iussit confici tabulas auctoritate publica scriptum hoc habentes, quemadmodum rogasset ipse Archiepiscopum suum, ut suo nomine Pontifici maximo supplex esset ad matrimonij ius impetrandum. Supplicauere vna cum Archiepiscopo, Franciscus Estensis, Bonifacius Coconatus, Andreas Pepulus, Philippus Casolus, quos praecipuae per Italiam nobilitatis viros Vicecomes idem ad Pontificem maximum legarat. Aliquanto postea Ioannes

Galeatius ipse aliam patruī sui filiam in matrimoniū duxit, extatq; ita scriptum in annalibus, Archiepiscopum Mediolanensem vnā cum Archiepiscopo Neapolitano annuisse, vt id matrimonium rite iniretur, & vincula consanguinitatis Apostolica autoritate diremisse. Catharina nomen erat sponsae. Hanc, & Galeatium ipsius patruēlem rite interrogatos Ecclesiae ritu, Archiepiscopus idem in D. Ioannis Aede ad Concā matrimonio coniunxit. Anno altero, postquam id matrimonium initū erat (is fuit à Christo nato supra millesimum trecentisimū octogesimo primus) vxor Bernabouis Regina Scaligera nomine, concepit animo maiestatem illam Tépli, quod D. Mariae Virgini dicatum instructumque Sacerdotijs amplis, & honestissime Collegio, pars hodie Regiae magnitudinis in hac vrbe est. Turrianorum aedes dirutae cumulauerant ruinas, ac deforme monumentum conspiciebantur; ruptis nunc vere domibus vulgare nomen manebat. Ibi Scaligera templum extruxit, addiditq; templo cognomen, vt Scalensis Virginis Aedes diceretur. Primus lapis positus est ad VI. Idus Octobris obeunte caeremoniam Archiepiscopo; impetrauitq; deinde Scaligera à Pont. Max. vt sibi liceret instituere ibi Canonorum Ordinem cum Antistite suo, vtq; sacerdotia illa gentilitia suae domus essent. Per eos dies Archiepiscopus ipse, Clerusq; Mediolanensis cum rusticano etiam Clero ad expiandos mortui Galeacii manes cōsciuerē, vt quas ille pecunias ex Ecclesiae bonis fructibusque coegisset,

scet,

set, eas remitterent vltro, & condonarent cum eo sci-
licet, vt Ioannes Galeatius filius, & hæres Sacellum
in D. Antonij aede patris nomine extruendum cura-
ret. Sacellum positum est, pecuniaque attributa,
quæ sexcentorum aureorum nummum summam
ad nostræ hodie pecunie aestimationem efficeret
in singulos annos; aliaque piacula Galeatij manibus
fuere. Anno qui sequebatur, Scaligera mortua est;
isque casus Bernabouem grauissime perculisse est
visus. In eo domestico luctu, per omnes Imperij sui
partes litteras misit, quarum sententia fuit huiusmo-
di. Bernabos Vicecomes Mediolani Imperialis Vica-
rius. Lugubrem nostrum casum, quo nuper affli-
cti sumus, significamus vobis, existimantes, eadem
fide, qua prosperis nostris lætamini, etiam aduersa
prosecuturos. Regina Scaligera carissima nostra
vxor diem suum obiit; ita Deo placitum est, cui resi-
stere, nec possumus, nec debemus. Angimur tamen
vehementissime pro eo sensu, qui nobis à natura tri-
butus est, & ob peccata fortasse nostra percussi tali
plaga in moerore hoc iacemus. Vt igitur appareat,
luctus nostros vobis esse communes, utque magnis
Reginæ virtutibus honos habeatur; volumus vos a-
tratos esse, vestemque lugubrem vt habeatis vnus-
quisque vestro sumptu mandamus. Hæc summa lit-
terarum fuit, factura vtique fidem animi vere Chri-
stiani, si quilibet alius talia scripsisset. Quia Berna-
bouis nomen epistola præferbat, satis id visum cur
simulacra inania pietatis & mansuetudinis irride-
rent.

rent. Obijt Regina Scaligera diem suum ad XVIII. Cal. sextileis anno aetatis suae quadragesimo: Sepulta est in D. Ioannis A Ede, carmine adscripto, quod religionis laus inter cetera magnifice iactatur. Sed scriptores, qui temporibus vixere iisdem, quiq; aliis narrauerunt quae viderant pertulerantue ipsi, superbam, impiam, audacem, & in explebili cupiditate mulierem hanc totidem vocibus appellare Scaligeram minime dubitauerunt. Eius maxime stimulis praecipitem in omnia tyrannidis flagitia Bernabouem esse actum, eademque matris disciplina filios eruditos ad omne scelus nequiores etiam fuisse patre; patrem vnà cum filiis, & vxore, cocta & inita habuisse consilia de Ioanne Galeatio interficiendo, vt imperium omne occuparent, iuuenq; sublato, confortium illud insociabile dominationis tolleretur. Quae consilia, diu, sicuti credere licet, agitata inter senem iam tyrannum, & iuuenes turbulentos, & immitam marito proliq; Scaligeram, postquam haec decessit, in capita auctorum recidere cum adhuc agerentur. Nam iuuenis Galeatius, vbi considerando attente patruī instituta, & vitam, patruelūque mores, & male dissimulatam erga se inuidiam, nimium blanditiarum & fictae hilaritatis, quoties ex destinato congrederentur, tristes, & magnae rei cogitatione suspensos quoties repente aditi deprehensiq; essent, suspicari primū aliquid coepit, deinde acrius vehementiusque suspicari, postremò coniecturas ipse suas conferendo cum nonnullis aliis indiciis quae
per

per exploratores, & amicos delata erant, eò perue-
nit, vt haud dubie rem totam, & orientes in caput
suum insidias videret, sicuti ea, quae oculis cernun-
tur. Non erat facile effugium remediumue periculi
imminentis, tenente Metropolim imperijque arcem
insidiatore patruo, paratis ad eius iussa patruelibus,
implacabilibus proximorum odijs vbi semel accen-
sa sunt, multo magis implacabili violentia, quam
rabies in potentiae aemulum consortemq; principa-
tus accendit. Vnica spes etiam ipsi in fraude & do-
lo, vt peteret infensam domum ijsdem artibus, qui-
bus ab ea petebatur, malletque, quoniam eò ne-
cessitatis ventum esset, capere quàm capi, & prodi
potius hoc memoriae, quòd patruo ipse manus in-
ieccisset, quàm quòd foret ab eo interfectus. Simu-
lat primum omnium vehementissimam animi sui
interturbationem, quasi tactus diuino spiritu, nihil
iam ageret cum mortalium rebus, attonitusq; mor-
talitatis sine, se se quam sanctissime ad suprema
comparare vellet. Nec fuerat antea ab studio imita-
mentis pietatis alienus. Nunc enim vero, sumptâ
laruâ sanctimoniae plane ipsius, remittere curas im-
perij, colloqui de morte tantum, & Paradiso cum
Minoribus Franciscanis, eorum quotidie aliquem ad
mensam adhibere, mensa vti parciore, & modesta,
corporis habitu, & cultu videri ipse quoque Franci-
scanorum vnus, nec in publico tantum oculisq; po-
puli, sed domestica, & interiore disciplina, vt falleret
etiam si quos in familia appositos sibi ab hoste pa-
truo

truo exploratores haberet. Prodibat ad templa quotidie supplicatum, & nudis aliquando pedibus iuit, stipatus tamen semper interea cateruis armatorum, & auctis circa palatium excubijs ex fidissimorū delectu. Ea ipsa diligentia contemptum auxerat sui, tamquam, inter alterius vitae curas, & moriēdi formidinem insaniret. Sic Bernabos interpretabatur, multaque apud eius filios in patrualem irrisio erat, ob mores, sicut ipsi existimabant, fatuos & absurdos, queis ab vita sensuq. communi ille alienaretur. Ne vi quidem alia opus esse in eum, cui mens animusq. sua sponte contabesceret. Peruagatus templa omnia ad Ticinum, & fatigato colloquijs solitudinibusque de altera vita suis quicquid ibi sanctorum hominum erat, dissipat hanc repente famam, quod Deiparae Virginis Aedem, quae supra Varisium in montis vertice est, adire vellet. Armat deinde peregrinationis eius causa exercitum, & post aliquot dies itineri se committit. Praecedebat ipse pedester, cum nobilibus aliquot fortibusque viris haud sine piorum comitatu quos circa se assidue habebat; Equitum turmae modico interuallo subsequebantur: pars militum antecessere, pars circumfusa principi nullo ordine ibat; accipiebanturque cuncta veluti per insaniam iuuenis, qui vellet se esse beatum, & panicis terroribus agiraretur. Bernabos, Ludouicum, & Rodolphum e filijs suis iubet obuiam exire peregrinabundo illi, fruiq. spectaculo, & partem eius etiā ad se se postea perferre. Mox ipse quoq. exit, tamquam

quam debito honore erga fratris sui filium, & filiae
maritum, reuera, vt auerteret suspiciones sermonesq;
hominum, & gratissimam oculis animoq. suo spe-
ciem ex illius infania vsurparet. Ad D. Ambrosij Xe-
nodochium obuij inuicem fuere. Ibi descendere vo-
lentem ad pedes, Otho Mandellus, & Bernardus
Lonatus, quibus à Ioanne Galeatio mandatum erat,
iniec̃tis repente manibus in mulæ qua uehebatur ha-
benas tenuere Bernabouem, statimque equites, & tela
& mulæ armatæ manus circumstetero ipsum & filios
adeò destitutos ab omni ciuium caritate fideque fa-
miliarium, vt nemo gladium strinxerit, nemo incla-
mauerit ad arma. Id ita futurum esse Galeatius vide-
rat. Captiui ducti sunt in arcem Iouis, & domus ipsa
Bernabouis diripienda plebi data, vt contacti præda
illa ciues spem omnem pacis cum tyranno amitte-
rent. Ita Ioannes Galeacius, depositâ repente simpli-
cis animi personâ quam sumpserat, ommissaque peregri-
natione, & dimissis in sua claustra religiosi homini-
bus, quos ad scenam eam instruendam adhibuisset,
imperium hac fraude omne adeptus, omnia callidif-
simorum principum consilia tractabat: inter callidos
tantummodo & armatos; conspiciebaturque ad mali-
tiam Bernaboue ipso nihilo deterior. Scripsit ad om-
neis Italiae principes de captiuitate patruj, consilioq.
suo necessario, & quemadmodum patienda sibi vlti-
ma fuissent, nisi fraudes hominis appetentis Italiae do-
minatum ipse anteuenisset. Neque verò in caput tã-
tum modo suum paratas ab eo fuisse insidias, sed om-
neis,

M m m m

neis,

neis, quicunque per Italiam opibus & fortuna aliqua, vel auctoritate possent obstare tyrannidi, insidijs esse similibus appetitos. Contemptorem Numinis, irrisorem omnium religionum, postquam tēpla spoliasset, Ecclesiamque pene sustulisset, generum etiam fratrisq; filium eundem tollere voluisse, nullis iniurijs nulloue laceffitum odio, sed tantum, quia propria quadam & insana sua ratione censeret, non posse eodem stare loco religionem simul & imperium & societatem humanam. Qui hoc animo fuisset in tuos, hunc facile existimari posse, quid in alienos meditaretur. Scriptis in hanc sententiā circummissisq; litteris addiderat Galeatius confessiones & indicia tremendarum rerum horribiliumque scelerum, partim, sicuti erant à Bernaboue cogitata vel admissa, partim, sicuti criminatori eidem, & domino facillè erat fingere aduersus reum, qui clauso iam in tenebris ore, spiritusq; & animâ prope interclusâ nullam emittere vocem posset. Etiam si innocens Bernabos & calamitate indignus illa foret, notum tamen est, quid domi suae principes efficere per solertiam & obsequia ministrorum possint, ubi quempiam illigare iudicij forma necesse habuerunt, siue destinare per iram. Tantò promptiora omnia erant aduersus eum, qui violenter, iniuste, auareque olim imperitando, plurimam nunc, & criminationi materiem, & animis alacritatem addebat ad comminiscenda in ipsum etiam ea quæ non admisisset; inspectoque quaestionis volumine, meritam poenam habere Bernabouem annue-

runt

runt ijdem illi qui audita captiuitate, exemplum magnopere improbarant. Sic Galeacius inuidiam auerterat à se omnem, patruumque socerum, & patruales ex tâta detractos fortuna, carcere obscuro clausos tenebat, ipse totius prouinciæ imperijque Mediolanensis potens, nec ea satis opum & terrarum amplitudine more regum contentus. Ne victoria quidem ipsa contentus, & captiuitate suorum, incruentaque possessione totius imperij, sustulit paulò post veneno patrum, eoque facinore mistam laude infamiam est affecturus, quia exemerat captiuum tam infelicis vitæ poenis, & rursus, quia noluerat saltem vitam relinquere ei postquam imperium lucemque ademisset. Datum est venenum per carceris custodes, infusumque fuit delectabili phaseolorum cibo, tantâ negligentia famæ quòd ad rem eam attineret, vt super eadem mensa conuersis repente oculorum pupillis & spumanti protinus ore vociferari moribundus senex inciperet, ac paulo post efflaret animam. Spatium tamen fuisse Sacramentis alij tradunt, & multa circa alteram vitam sollicitudine, religiosoque conatu Bernabouem haec identidem verba pronuntiauisse **COR MEVM CONTRITVM ET HVMILIATVM DEVS MEVS NE DESPICIAS.** Vt expirauit, imponitur feretro calidum adhuc feruensque cadauer, & mandatur tumulo, qui in D. Ioannis Aede ad Concam, sicuti hodie visitur, stabat. Namque ille, siue melior intimo sensu, quàm inter imperitandi cupidines artesque videretur, siue deterior etiam, & nequior

Mmm 2 quàm

quàm fama hominum ferret, velut cogitatione supremorum extruxerat id sibi sepulchrum integra adhuc aetate, & sicuti metiuntur vitae spatia mortales, nō dum iuxta curriculi calcem. Exitium autem hoc elademq; Bernabouis antecessere prodigiorum monitus, quos facile ciuitas interpretata est, postquam mortuum in vinculis tyrannum, captiuos eius filios, & seruam in nouo Imperio domum videbant. Palatium fulmine ictum, & pars muri quassata erat. Rodolphus principis filius fulmine alio penè exanimatus: Insigne gentis vipera quae iuxta D. Georgij Aedem in palatij fastigio steterat, deiecta turbine; & pleraque alia cū acciderent, neglecta, post rerum mutationem, cuncta illuc referebantur. Sublata in hunc modum tyrannide, tyrannoque ipso, nouus princeps ante omnia operam dabat, vt & pietate in Deum, & mansuetudine in ciues moderationeque imperij diuersum sese praestaret ab eius institutis, in cuius captiuitate & nece, liberandae Italiae titulo vsus fuerat. Simul hoc volebat assequi, vt memoriam nomenque eius diuersitate illa oneraret. Fortè per eos dies Templi maximi turris procubuerat ingenti ruina, vicinisque tectis illapsa moles, aedium hominumque stragem ediderat quā Canonici ipsi incolebant, & aliquot eo casu obritos esse Canonicos ferunt. Ex reliqua multitudine periere ad ducentos, parque fere numerus mutilatorum, aut exigua in spe, erahentium animam fuit. Ea primū largi piique & mitis animi materie Galeatus arrepta, materiem ipse

imp. e. mmm

ipse

ipse sermonibus tota urbe gratissimam honestissimamque dedit; quanto superius munere calamitas ea dilata fuisset in principis huius tempus, quanta calamitatis accessio, si altero illo imperitante accidisset, qui civium & Ecclesiae malis lactaretur. Nunc, & principis impensa benigne curabantur, quibus in eo casu deerat domi aliquid, & illius ruinosi aedificij casus, initium & origo fuit Templi Deiparae Virginis, quod vnum hodie in terris visitur dignum magnitudine & gloria Divae, cuius nomini sacratum dicatumque est. Anno MDCCCXXXVI. qui Galeatij imperitantis alter erat, procciderat turris. Ad XVI. Cal. Iunias anni eiusdem, magnificis verbis adhortate populū Clerumque Galeatio, & hortamēta maiora pecunias thesauroque suos ad inchoandum opus profitente ac depromente, sterna ac deijci coepta est Mariana Aedes, obscurior, & humilior illa fortasse, quam pro reliquo splendore urbis, & Metropolitanis nominis maiestate. Annum fere totū tenuere, demolitio veteris Aedis, & deformatio novae, quae accitis undique architectis, apud Principem Galeatum, & Archiepiscopum Antonium, circino & graphide quotidie adornabatur. Insequente Maio, constituta novae molis forma, purgataque rudibus area, et fundamentis apertis, primus lapis est positus, isque dies fuit nonis Maij. Quem hoc loco poni & adscribi diem oportuit, ut nota essent primordia operis, cui per ducentos amplius ab eo die annos adlaboratur, & fore aliquando finem homines desperant, iidemque simul admirantur, potuisse tam brevi acuo continuis

artificum etiam omnium laboribus, & continua pecuniarum omnium erogatione fieri id quod vident. Adeò, cum stet *Ædes* amplexa quicquid miraculorum ars & pecunia depromere & ostentare possunt, cumque tantae urbis populus in vasto illic & capacissimo sinu, beatarum sedium imagine contentus attonitusque fruatur; requirunt tamen, quacnam ingenia mortaliū, & annorū spatia, & naturae ipsius opes suffecturae sint, ut frons fastigiumque templi absoluantur, utque ab rupe, & Verbano Lacu transfuehantur in urbem excisae iam & praeparatae in vestibulum columnae longitudine ac diametro, quantum profana antiquitas ne cogitare quidem ausa est. Hanc nouae *Ædis* ichnographiam, ortographiamque & scenographiam ex Germanica Symmetria trigonali ratione norma peraequata confectam, & multorum dierum consultatione tractatam, inter Archiepiscopum, & Principem, & architectos, aliosque primores urbis, probauere & suscipere, nulla cura quod ad sumptus infinitos talis fabricae attineret. Nam, & ciuitas vniuersa studijs exarserat immanibus, & princeps ipse Galeatius large aceruos proferebat, cum scilicet in D. Nazarij arce, quae nunc Xenodochij maximi sedes est, tantum argenti aurique, tum rudis, & infecti, tum facti, & signati reperisset, ut plaustris per aliquot dies compluribus inde eueheretur. Augebatur inde vna cum opere ipso principis animus ad molem attollendam, qua nulla toto terrarum orbe conspectior foret, nec minor gloria ciuium animos attollebat, ut non quo.

quotidianis modò largitionibus, sed fundis atque
reditibus, & hereditatibus saepe totis fabricam eius-
modi instruerent. Atque in tantum postea splendore
tantasque diuitias res venit, vt cum opificij magnitudo
quantamlibet posse pecuniam exhaurire videatur; pa-
trimonium tamen aerariumq. hoc fabricae ipsi super-
stes fieri necesse sit. Eritq; tempus olim, cum supra,
infra, extra, intra, absoluto opere, certatimque reful-
gente marmore & auro, spirantibus vndique simula-
cris, & altero hoc statuarum populo prouocante ho-
minum pietatem, etiam sacra suppellectili iam destitu-
ente impensas, cogitabunt praefecti quid pecunijs illis
facere redundantibus debeant. Tanta liberalitas, &
munificentia populi Mediolanensis fuit. Quòd si
mihi, peractis in quaerendi, parumper adhuc agere
ista licitum fuerit, volam vtique exhilarari exponendo
fabrilium harum Ecclesiae Mediolanensis opum ma-
gnitudinem, & statum, earumque oeconomiam, &
administrationem ad magnae Reip. formam; scilicet,
vt regatur ab Cleri ciuiumq; primoribus, vt inter or-
dinem vtrumque prouinciae comparentur, vt sua sin-
gulis munera, cunctis auctoritas & suffragium, cor-
pori demum vniuerso caput, & aliquando dissidia, quae
semper oportet esse ibi vbi sint magna negotia, et pa-
res animi. Simul, domestici marmoris copiam, gene-
raque et varietates, et proprias venas, delectum artifi-
cum, ac sacro patrescente campo nobiles officinas, ope-
rum aestimationes, constituta stipendia architectis,
causarum actores, litiumq; patronos, et scribas, et om-

ne ministerium, partemq; iurisdictionis & imperij, omnia sedulo exequar cum bona recordatione et laude maiorum nostrorum, qui tantas ad Deiparæ cultû opes contulere. Longe verò gratissima atq; ad animi mei solatiû aptissima descriptio erit ipsius Tēpli, quod magnæ prouinciæ instar, vagandi per singulas partes, in longum, in latum, sursum ac deorsum, intrâ extraque, ab inis fundamentis ad summas coronides, spatia ampla præbebit; et peruagatio ista iustum propriumq; sibi volumen requiret. Nam sicuti Græcus Pausanias, deducta per terram eâ vniuersam narratione, quoties stylo gradum fecit, reperit res historia dignas, parique passu procedunt ibi locorum nomina, et res inclytæ ac memorandæ: sic nobis in tradenda Metropolitanae *Ædis* forma, ad singulos ferre lapides, aut artis eximiae, aut sumptus immensi, aut mysteriorum insignium contemplatio occursatura est successuraq; vltro sub styli acumen. Interim, demonstrasse sic sufficiet operis initia, quod anno eo salutis humanæ millesimo trecentesimo octogesimo septimo sub Ioanne Galeatio Principe vrbis, et Antonio Salutiense Archiepiscopo inchoabatur. Eodem anno, Angleriam, Tainum, Guarnisium, quæ loca fuerant Ecclesiæ Mediolanensis, Pont. Max. Catharinae Ioannis Galea cij coniugi cōcessit, imposta, vectigali marca, testandi causa iuris ea loca esse Ecclesiastici; et sublati aut omitti veterum certaminum causas fida tranquillaque erant omnia Vicecomiti cum Apostolica Sede. Ceterum, cum laeti nouo imperio Mediola-

diolanenses datum sibi diuino beneficio Galeacium,
& perpetuam sub eo pacem inter sese gratularentur;
Bellum Veronense aderat, haud quidem eius hostis vi-
ribus & nomine magnopere timendum, sed ob adiu-
ctas Scaligero gentes principesq; alios, nō minus gra-
ue ac terribile Metropoli, quā alia, quae ad eam diem
bellata erant. Antonius Scaliger erat hoc tempore
Veronae princeps sub Vicarij Imperialis titulo etiam
ipse tyrannidē exercēs haud vnquā amicus homo Vice
comitum genti, semperq. molitus aliquid palam siue
secreto, quo dominatus iste elideretur. Praecipue au-
tem obitare voluerat, ne Germanica matrimonia, quae
dixi, inirentur, & serendo maledicta in Vicecomitum
genus foedera ea penē disicerat. Insuper, afflictis & du-
bijs ad Brixiam rebus accedendo ipse, & fouendo ibi
hostem, aut instigando, difficiliora omnia Mediola-
nensibus effecerat. Spes quoque & consilia pacis incū-
dae cum Patauino, maligne turbata per eundem; &
quoniam haec ipsa fortē innotuerant, damna alia gra-
uiora, vel iam intulisse occulta, vel in posterum illatu-
rus esse credebatur. Cum tali homine bellum apertū
quā pacem infidam habere Ioannes Galeacius ma-
lebat; ac veterem populi Romani morem vsurpans
repetito, quicquid hostiliter ac maleuole in se ille ten-
tasset, siue admisisset, ob talem animum, & talia facta
publice amicitiam ei renuntiauit, bellumq; indixit.
Percussus ea denuntiatione Scaliger, cū reputaret
imparem se vi aperta tanto hosti, fraude, qua cetera
egerat, vtendo, purgabat infime obiecta, Galeaciumq.

N n n

ipsum

ipsum compositis metu, & adulatione vocibus, & Patrem, & Dominum fallacissime appellabat. Extant enim utriusque literae, alterius quidem, scriptae seuerè ac dolenter in perfidum amicum, implacabilem hostem, ob eamque perfidiam & acerbitatem, rem ad arma deducentes, alterius verò, tam humiliter & abiecte deprecantes iram, ut ea ipsa deprecatio & abiectio indicium esse posset animi captantis aptiora sibi tempora, & credulitati alienae insidiantis. Postquam inuicem ea scripsere, Galeatius haud minor talium artifex, ut qui vitam imperiumque cum domesticorum hostium pernicie fingendo etiam ipse adeptus esset, intellecto astu & contempto, nihil ultra verborum super ijs rebus effatus exequi bello parat, datis tantummodo ad Florentinos litteris ut iustum id necessariumque esse bellum scirent. Euentus belli minus cruenta fecit omnia quam publica expectatio & urbis metus fuerat. Quippe inducto in Veronensem agrum exercitu Mediolanensi, vicissimque Scaligero, suis & amicorum copijs ad vim arcendam impigre coorto, cum res ab utraque parte in magno discrimine esset, capta momento penè vno per dolum urbs Verona Scaligerum ipsum, & foederatos fregit, cunctaque ei hosti subiecta loca Metropoli accessere. Dolus autem, per quem capta sine sanguine Verona est, res quaedam huiusmodi fuit. Eiecerat Scaliger patriam Gulielmum Beuilaquam, vel potius, iste fugiens ultro reguli illius violentiam, contulerat sese Mediolanum, in opulenta hinc aula magnaue urbe, tutam & honoratam reliquam sibi fore vitam credens. Quae
spes,

spes, cum eum minimè fefellisset, inter cetera com-
moda & ornamenta, quae in altera hac patria est asse-
cutus, bello etiam hoc Veronensi Mediolanensis exer-
citus Imperator rem vniuersam militarem in potesta-
te habebat. Benaci oram cum villarum incendijs, &
agrorum vastatione perpopulatus, multas munitas
arces, & pleraque opportuna loca ceperat, non procul
à spe capiendae vrbs, quae iam acerrime oppugnaba-
tur. Sed, vt dixi res magni discriminis erat; validaq;
munimenta, & pertinacia defensorum foedam in a-
ditu dimicationem ostendebant. Tunc ille, clandesti-
no colloquio corruptis nonnullis, quos ibi in vetere
patria fidos adhuc amicos habebat, rationem cum il-
lis hanc inijt, vt facta eruptione, captiuos secum in
vrbem traherent fortissimum quemque Mediolanen-
simum, qui praeparati in id ipsum, absque periculo vel
certamine vlllo, in manus, & vincla ipsis traderentur.
Ferre sub auroram, obscura adhuc luce cum erupis-
sent, redissentq; proditores ouantes captiuorum ag-
mine quos ducebant, dato familiari signo recepti in
vrbem, aliquantum à porta, qua exierant redierantque
progressi, demunt raptim ficta illa vincla Mediolanē-
sibus, & conuerso ad portam eandem gradu vigiles
obtruncant. Ita patuit exercitui aditus in vrbem, Sca-
ligerq; ad primum tumultum conscenso equo, vocans
ad arma, nomenq; suum inculcans, vbi resides stare
vniuersos vidit, elapsus scapha per Athesim fluuium
Venetias suae ipsae cladis nuntius cum insana trepida-
tione appulit. Cuncta, quae ille possederat, & vrbs

Vicetia praeferim, antea multum expetita Vicecomitibus, ad Galeatium Metropolimq; peruenere; arma inde Mediolanensium in Patauinum Carrariensem incubuere, tum fortuna, tum ingenio similem hostem ei qui fractus nuper subactusque erat. Paruum is quoque imperium vasto tenens animo, violentia in subiectos, in superiores inuidia, malignitate in omnibus, ut regulus ac dynasta, nimium potens, ut Regum quispiam nimis inops, seque & alios assidue inquietabat cum neque intra fines consistere illos posset, & in aliena transgredere volentem destituerent vires, fortuna semper aduersa retineret. Praecipue, cum ista Vicecomitum domo agebat accumulatum, in eo ipso Scaligeri olim aemulus, & sicut ille, per fraudes fere occultas, quia bello aperto impar. Vomicam etiam hanc tolli longe venientem oportere Ioannes Galeatius existimans, ut imperij securitatem, & vitae quietem haberet eam, cum qua reliquos suos dies agere destinabat, misso in Patauinos exercitu, assumptis in expeditionem auxilijs, leui negotio, propter alienatos illic ab tyranno omnium animos, tyrannum subegit ipsum, ut populi impetum timens, se suaque omnia, liberos, uxorem, urbem, arcem dederet, ne ciuium suorum manibus, id quod prospiciebat fore, laceraretur. Haec victoria Vicecomitem extulit ingenti gaudio; & sicuti cuncta prospera ad Deum Virginemque Deiparam, referre solitus erat, edixit, ut per omnia imperij sui loca supplicationes per triduum haberentur. Edicti forma haec fuit. Benignitate Numinis aeterni, semperque alio

alio super aliud erga res Mediolanensium diuinæ indulgentiæ munere esse factum, vt Patavinus impetū omne quod tenebat, desperata eius defensione permitteret in suam, & populi Mediolanensis potestatem. Id sibi accidisse gratissimum, quia domitis vndique hostibus, & parta per terras omnes pace, facultatem iam denique optatissimam illam habiturus sit agendi tranquille & quiete cum subiectis suis id vitæ quod superesset. Pro tanto celesti beneficio, licet inter huiusce mortalitatis misérias nihil vicissim erga Deum Opt. Max. fieri pie satis ac reuerenter possit, censere se tamen honorem diuinæ maiestati vt cunque esse habendum. Proinde, supplicantes populi ad sua quique templa procederent, Christumque Saluatorem vnâ cum sanctissima eius Matre venerarentur ob id munus. Datae sunt literæ Abiati, quo sese princeps ob pestilentiae metum contulerat; diesque & annus in ijs litteris adscriptus xxvi. Cal. Dec. cio ccc lxxxviii. Eo anno centeni quinquageni viri nobiles e singulis vrbis regionibus, quod publicum concilium erat, per suas quique paroccias de more congregati, dedere Othorino Marliano, Ioanni Casato, Ioanni Pusterulæ, Odoardo Conrado, Ioanni Carnago, Francisco Mairolæ, Georgio Morefino; his omnibus dedere mandatum, vt Reip. Mediolanensis nomine in verba Ioannis Galeatij Vicecomitis iurarent. Iurauere, subiectam & obnoxiam fidemq; principi ciuitatem fore, ratumq; testamentum habituros esse, quodcunq; ille recte, & ordine fecisset. Idem dixerunt sacramentum Ioanni Mariae filio infanti
qui

qui anno eodem ad Abiatum natus Principi ex Catharina vxore erat ; dixerantq; parentes id puero nomen ex voto, quod nuncuparant, dicantes Sanctissimæ Virgini Mariæ prolem, quæ ex eo matrimonio nasceretur. Non deinde Clerus populusque Mediolanensis fruebantur ea pace, & felicitate, quam sub tali principe expectarant, quamue princeps ipse iactando atque ostentando sermonibus & spe vana semper, nondum re ipsa patriæ exhibere potuerat. Quinimmo deducta res in eum statum est, vt onerati tributis immodicis sacerdotēs, tempora illa desiderarent, quæ sub Bernaboue detestati erant. Causa, non tam ex principe ipso, quàm ex communi imperitantium conditione, vt eliu alijs molesti, postquam vellent ipsi quiescere non possint. Nam vbi ad pristinum Mediolanense Imperium adiuncta Veronensi & Patauina re, tanta potentia Vicecomitis erat; inuidia, metu, dolore protinus excitati, quos irrita aliqua cupiditas, vel imminetia pericula, vel accepta damna stimulabant, coniunctis inter se viribus Florentini & Veneti Scaligerum & Carrariensem profugos ad se & supplices tamquam misericordia & fauore amplexi ob suam pars vtraq; utilitatem restituere pulso Vicecomite conabantur in sedem unde per eum detracti pulsiq; erant. Hinc bella & calamitates principi urbibusq; subiectis, & malorum omnium summa redibat in urbem nostram. Iubilæum hoc tempore Romæ fuerat, exactoq; iam sæculari anno, Vicecomes aegre ferens quòd homines sui propter continua bella, peregrinationis & Indulgē-

tiæ

riae fructu carruissent, impetrauit à Pontifice Bonifacio, vt Iubilaeum idem ex Romana formula Mediolani esse veller ac iuberet. Placebat Pontifici occasio expiandi tot secessionum flagitijs antea temeratos Insubres, plenissimæq. Indulgentiae munus hac formula concessit. Omnes, qui sunt in Vicecomitis imperio, viri, seu feminae, ciuilis ordo sacerq. qui peccata sua rite confessi dolenterq; detestati erunt, Indulgentiae huius munere ac virtute liberantur noxis omnibus atq; absoluuntur. Peregrini, qui consequendae Indulgentiae causa ierint in eam urbem, per decem dies Mediolani commorabuntur, ibuntq; ad templa supplicatū. Tempora autem haec erunt, ad quae supplicabitur. D. Mariae Virginis Aedes, D. Nazarij, D. Ambrosij, D. Laurétij, D. Celsi. Ad templa ista qui poterunt ac volent elemosinae nomine donum dabunt, augendo illic cultui diuino, templisq; ipsis ornandis atque excolendis. Conuenere Indulgentiae causa magna Mediolanū multitudo; cumq; statura & finita exiret dies, prorogauit eam diem Pont. Max. adiecitq. treis adhuc menses, intra quod spatium aditus ad celeste id munus pateret. Verū tota in religionem Ciuitas, eademque pietatis nunc etiam alienae domicilium, minime tamen interea sicut dixi quiescebat à bello, quod praeter primas in Vicecomitem Metropolitimque expeditiones, facta omnium fere Italiae principum coniuratione vi tota motum repente erat. Nam Veneti, & Florentini, verecundiā foederis, quod actum cum Vicecomite habebant, gesserant velut

ex

ex occulto bellum, magisque induerant arma ex-
 sulibus illis Carrariensi & Scaligero, quàm armati
 palam ipsi prodierant in vllam aciem. Nunc palam
 omnes Italiae dominatus armabantur principesq. etiã
 externos traxerant secum; & fama fuit, Pontificem
 ipsum Bonifacium, quamquam, ad animarum salutem,
 Iubilæum pastoralis animo mitis indulgensq; concess-
 sisset, tamen huic infensum fuisse potentiae, dānosamq;
 & periculosam eam Ecclesiae rebus existimantem, cæ-
 teros ad coniurandum incitasse. Certe, cū id prin-
 cipum Italarum fœdus, & pacta inter ipsos armorum
 societas Mantuae promulgaretur, titulum ei fœderi ac
 societati praetulere hunc; autoribus Pontifice & Cae-
 sare, coniuncta esse arma remq. susceptam. Armeniaci
 Comes Caroli Galliae Regis gener erat, magna virtute
 & fama, quam diuturna per Gallias Hispaniasque
 militia, & prosperis in vtraque parte expeditionibus
 nobilitarat. Hunc aduersus Vicecomitem in Italiam
 exciure fœderati, praemissa ad eum grandi pecuniae
 summa, vt ea pignus esset ingentium aliarum rerum,
 quas longe supra pecuniam etiam aestimatas, quò
 promptius expeditionem iterq; capefferet, ostentatâr.
 Pollicebantur enim eius militiae pretium, Castella &
 arces, & Vicecomite pulso stabilem in Italia sedem, &
 quamcunque aliam victoriae partem ipse exoptasset.
 Dictum tamen secretò inter nonnullos, creditumque
 fuit, non tam mercede illa promissisque fœderatorum,
 quàm socii regis dolo Comitem eum Armeniacensem
 in Italiam esse adductum, remque verecunde occultatâr

ob recens cum Valentina matrimonium, quae Galeatij ipsius filia Ludouico Regis fratri nupta erat. Gallum Regem irrita semper spe, semperq; miserabili ad exitum conatu, iam inde ab eo tempore imminuentem huic Metropoli, stimulasse generum hunc suum, vt per occasionem inuitantium foederatorum in Italiam profectus, simul moliretur in re ista Mediolanensi aliquid, simul Pontifici Bonifacio, cui Pseudopontificem Auenionensem ipse opponebat, infesta omnia efficeret, atque etiam data opportunitate palam cum oppugneret. Profectò, hominibus Gallis cauendum semper erit, ne, vel cupiditate sua, vel consilijs alienis inducatur, vt res tentare Italas velint, & exempla haec in omni illic regio colloquio & Senatu pro documentis esse debebunt, quoties de transitu alpium deliberatio incidit. Nam, nisi ipsae ab natura interiectæ alpes, atque tot luctuosi casus exercituum, ducumq; & regum, qui transgredi voluere, constituisent disciplinam refugendi procul ab hoc sepulcro Gallorum Italia, poterat vel ipse Comitum Armeniacensium casus ante ducentimum hunc fere annum, execrabile & horrendum Italiae nomen in perpetuum facere Gallorum genti. Ducebat Armeniacensium armatorum ad decem millia veterani militis, & sub victore semper duce vincere assueti; neque clariore alios bello viros bellicosissima natio celebrabat. His ad alpium ipsarum radices coniungere sese copiae aliae, quas foederati regione illa praeparauerant, vt transgresso in Italiam Gallo, praesto essent atque associarentur, quò terribilior ad Metro-

O o o o

lim

lim inuadendam exercitus vniuersa statim mole duceretur. Florentina legatio cum praefectis & curatoribus bat Armeniacensi comes, ne quid exercitui deesset, utque per compendia viarum expedito agmine Galli irent. Per Salinas, inde per Taurinos progressi Alexandriam uersus, dum pleno gradu Mediolanum, & feroces & laetivicitate tam expectatae urbis recta contendunt, triste praefagium vicinae cladis, & in eodem fere loco tristiore cladem habuere, quae Mediolani causa gaudiorum ingentium, solenniumque supplicationum fuit, quamuis, ut dixi, ob nouas illas in media pacis expectatione miserias acrumnasque bellorum moesti omneis, & tributis onerati immodicis iacerent. Vnum ignobile castellum seruauit in tali tempore Metropolim, perdiditque Gallos, & memorabile in omnia saecula militarium flagitiorum exemplum edidit. Nam nisi loci eius oppugnatione retineri sese passus esset Gallus imperator, foretque strenue profecutus iter suum ita ut venire & adesse Gallos fama eadem ferret; fortasse inter attonita & superioribus fessa bellis omnia sine certamine victor & cuncta camporum tenens ad moenia urbis accessisset; ac cetera deinde Mars anceps & urbis fortuna decretura erat. Tunc ignobilibus adsidendo muris exitum statim habuit cum infelicem. Castellatum nomen est loco, quem ex itinere occupare Galli concupiuerunt, ridiculo consilio, nisi si potius Deus ipse, vel ira in illos, vel nostri cura vecordiam eam duci militibusque iniecit. Admotis machinis & omni oppugnandarum urbium apparatu, cum hinc quaterent stre-

nue

nne muros, hinc circumiecta popularétur, die quodam
 oppidani meridiano tēpore (& etāt sextili forte men-
 se calores magni) speculati incustodita omnia, dum
 hostes aut sedent dormitantq; humi, aut per caſas, &
 tentoria ludibundi terunt tempus, pars vagi, & palan-
 tes, pars sub vexillis & agmine praedas agunt; eruptio-
 ne facta eſcas ignis circumdedere recto quo trecenti
 amplius equi abditi erant, & parem fere hominum nu-
 merum ſtrauerat ibi iuxta equos ex vino & aestu gra-
 uans corpora ſomnus. Arſere ibi cuncta momento
 pene vno, nec prius ſenſere Galli incendium, quàm
 tunc cùm fumo & vapore flammisq. inuoluti, neque
 oculis, neque animo competebant ad vllum in tali di-
 ſcrimine neceſſarium & ſalutare opus. Accurritur vn-
 dique ad id ſpectaculum, & Armeniacenſis ipſe trepi-
 do nuntio excitatùs, cùm ambuſta cremataq. omnia, &
 informes equorum hominumq; figuras inſpexiſſet, ne
 caſu quidem eo admonitus erroris ſui, quo tamquam
 alter Annibal circa partes minimas infeliciffime diſtri-
 ctus expedire ſeſe caputq; petere ipſum neſciret, omiſſa
 adhuc vrbe Mediolano, cuius potiſſimum cauſa traicce-
 rat alpes, pergit ſtimulante inſuper ira caſtellum oppu-
 gnare illud. Simul ad vicinae vrbis moenia cum exer-
 citus parte progreſſus, minitabatur ei vbi excidium, &
 viles inde exire Lombardos iubebat. Eius verò vocis
 contumelia & indignitate permotus Iacobus Vermus,
 qui collocatus ibi ab Ioanne Galeatio cum Metropoli-
 tani exercitus parte erat, exit ad pugnam cohortatus an-
 tea milites ſuos, vt inſultantem barbarū cogereſt vo-

cem mutare, quam stolide iecisset; docerent non viles, sed generosos esse Lombardos. Qua porta cum duce suo exierant Metropolitanani, contra eam multitudo conglobata Gallorum constitit. Inter contumeliose insultantes, & contumelia irritatos districti confestim gladij, & quicquid telorum, in hac, vel in illa parte erat. Dimicatur conferrim & passim, tumultuariè magis, quàm ordine villo, pugnandique ordinem suus cuiq; impetus, sua præbet ira. Vir virum sæpe amplexus detrahit equo, fodiunt oculos, ora mucronibus quærunt; & aliquandiu veluti lucta quædam ex equis erat, irruente in mortuum Metropolitanum semivivo Gallo, vel expirante super exanimem Gallum Metropolitanano milite, dum cuneus, & turbo ille pugnantium glomeratur. Sed pellendo inuicem sese, ac trudendo, paulatim in vineas nexu traducum impediras deuenere. Ibi Gallus Imperator, Armeniacensisque Comes, multis antea victoriis clarus, bello hoc missus ad oppugnandum Pontificatum, capiendamque Metropolim Italiae arcem, acto forte in traduces eas, & palos, & vitilia equo, dum bellua irretita iactat ferociter vngulas tantoque magis implicatur; euolutus ipse, siue spontè defiliens, ab iis, qui casum viderant, facto repente concursu comprehenditur, & velut immanis fera oneratur vinculis, atque pertrahitur in arcem. Quòd vbi captum abductumque videre Galli suum Ducem, ita concidere animis, ut nullo negotio caperentur ipsi quoque, aut cæderentur. Namque, præter cum terrorem, & caliginem offusam ab tali spectaculo repente animis, etiam mol-

lia

lia corpora, nec ferentia aestus vltro fatifcebant. Qui validiores fuere, fuga arrepta, tenebrarum beneficio (nox enim interuenerat) aliquot millia passuum praecipere continuo cursu, donec insecutis nostris oppressi retraherentur. Miraculo penè fuit, quod mille Mediolanenses decem millia Gallorum vicissent; nam tantum in vtraque parte fuisse numerum constat. Florentini curatores, & legati, qui deduxerant infausto itinere exercitum, etiam in vincla comites iere. Nunciata ea Mediolanum, tantò laetiora fuere populo Principique & Clero, quò tristior vulgatioque erat in vrbe fama veterum irruptionum Gallicarum, cum scilicet onustam rerum nostrarum præda gentem trucidassent sub oneribus ipsis, haud sine mutua clade maiores nostri passi res insuper ab iisdem alias, quarum deformitatem fuso per vias vniuerso prædonum sanguine eluere coacti esset. Nunc, quia tam abominatæ memoriæ hostem prouinciae iam ingressum limina, ducis error, & præsens Numen, virtusq; miliu ad fines in statione locatorum oppresserat; res digna visa est, quæ pietate, & gratulatione publica celebraretur; & Principis iussu, nocturni tota vrbe fulsere ignes, supplicationesque de more habitæ per triduum. Captini, paucis post diebus ademptis armis, & equis, dimissi omnes, præter paucos, qui monstrabantur a ceteris ob diuitias & splendorem. His enim edita pecuniæ summa, quam ab domo accirent; & donec pretia redemptionis adfuere, in vinculis retenti. Armeniacensem ipsum primo captiuitatis, die mortuum esse ferunt, siue agitatione tanti casus & mœrore animi,

animi, siue hausto clam veneno, quod regio barbarico more ad dubia fortasse abditum gerebat. Hunc exitum habuit Gallica in Mediolanenses expeditio. Nec felicior alia, qua foederati Ioannem Acutum patrię delertorem eodem tempore miserant ad urbem inuadendam, certa prope victorię spe, si, hinc ab externo exercitu, hinc ab transfuga, & preditore circumfunderemur. Is ab Patauio cum sex millibus armatorum per Veronensis agri fines expedito agmine progressus in Cenomanos traiccto Ollio amni, constiterat iam in Abduae ripa transiturus, nisi audita Gallorum clades, & conspectę trans flumen Mediolanensiu copię auertissent. Simul, parte ab altera ex transuerso aderant nostri, quos Vicecomes ad primum nuntium eius aduenientis hostis, ponte, qui erat ad Tritium pagum, prope transgressos immiserat. Itaque, duplici terrore obiecto Acutus, & ad ea arma, quę sibi imminere videbat, accedente Gallici casus fama, fugere maturauit, euasitque non paruo dedecore militum nostrorum, de quibus proditum ita scriptumque est. Ne lanceam quidem tunc vnā ipsos infregisse. Et foederati quidem hæc aduersus Vicecomitem Metropolitique tentarant. Vicecomes autem & Metropolitanani, odio vicissim & ira in eos, haud multum dissimili fortuna quacunque oportunitas aliqua inuitarat, promotō bello hostilia cuncta moliebantur; Florentinosque presertim prohibitis terra marique comitatibus, vrgebant fame, ne ipsi quidē tam procul ab domo expertes eius calamitatis, maloq; illo postea redire domum coacti. Soluendę tamen ob-

sitionis

fidionis initia primasque causas alij referunt ad Pontificis Bonifacij consilium, & dignam summo Pastore actionem, qui conflagrare bello res Italas videns, seque sermonibus, & opinione hominum inter concitatores eius esse belli, ad demendam tantam sibi labem animosque placandos, curas authoritatemque conuerterit. Reperio venisse ab Roma de pace legatos ad Vicecomitem, principemque Legationis Ricardum Carraciolum antistitem Ordinis Hierosolymitani fuisse. Eo arbitro conditiones pacis agitatae depositaque arma; pacem ideo minore per Italiam laetitia acceptam, quia fuerit in conditionibus, ut ex eo anno per quinquaginta annos dena millia florenorū nummūm Carrariensis Mediolanensi tributum annuum ferret: Ea res invidia & dolore sollicitabat adhuc animos; & infida cernens omnia Vicecomes infidus ipse vicissim, renouauit cum Galliae Rege foedus, petens inde praesidium aduersus hostes alios, & adulatione ea hostem hunc ipsum fallens; ac tunc primū Gallica lilia stēmati Vicecomitum accessere, dum imperij causa cuncta seruiliter ad gratiam obsequiumque exquiruntur. Nondum exierat alter ab inquieta illa, & sollicita, inuicemque suspecta pace annus, cū manentibus iisdem animorum stimulis invidia & liuore aduersus alienas opes, rursusque ira & metu in parte cui inuidebatur, ad noua foedera, nouasque coniurationes intenti erant. Ad Vincislauum Caesarem vtrinque missi in Germaniam Legati, pro ceteris exposcebāt illius arma, vimque & authoritatem ad vindicandam Metropolim, Vicecomitemque

temque deiiciendum, pro Vicecomite precabantur, ut rem potius ipsam quam inimicorum calumnias spectando, tu eri vellet antiqua Caesarum beneficia erga domum gentemque eam, neue opes Imperij commodaret hominibus, qui clarissimæ domus ruina subsidiū fidele adimere imperio conarentur. Miserat Vicecomes inter legatos oratoresque suos Petrum Philargum Crenensem Episcopum Nouariae, qui postea Cardinalis, & Mediolani Archiepiscopus fuit, deinde delato Concilij Pisani suffragijs ad eum Pontificatu, Alexander est nouo nomine appellatus; eiusque viri decora, & si quid inter magnas virtutes habuit etiam humanæ labis, postea exponemus. Nunc, & in ea legatione caput rerum ipse erat, & praeter communia cum socijs mandata, ferebat illud seorsim, ut postquam ea confutasset, quae foederatorum legati criminarentur, offerret quantamcunque pecuniae summam Caesari, si Ioannem Galeazium creare & appellare Mediolani Ducem vellet. Ac tanta fuit, siue viro prudentia & dexteritas ingenij, siue pecuniae quam ostendebat iilecebra, Caesari ut spretis quæ aduersus Vicecomitem afferebantur, iuberet esse Mediolani Ducem, diplomataq; & literas, & quicquid aliud rei confirmandae adesse oportebat, admodum prolixè concederet, minime occultâ interim contrariæ legationis quaerimoniâ, crebrisque susurris, quod, aut fides non habita sibi esset, aut recti prauique discrimen omne confunderetur. Legati Mediolanenses, re feliciter gesta, & impetrato, quicquid princeps optare suos potuerat, laureatas praemisere ad ipsum literas de fau-

stissimo

stissimo negotiorum omnium exitu, quibus litteris allatis, confestim Aquilae insignia imperij, Principis iussu Mediolani locis omnibus attolluntur; & adulatio in Caesarem per cuncta oppida subiecta Metropoli eadē erat. Paulo post, legati ipsi adfuere, Ciuitate erecta noui nominis admiratione, cuius honorem ex Germania afferebant. Nam vetera illa, Vicarius & Rector Dominusq; & Princeps, aut ministerij seruilis, alienarumq; rerum titulum praeferebant, aut ambitiose & callide vsurpata, veluti furta quaedam agnoscebantur. Etiam, cum populi Duces dicerentur, leuis quaedam, & permixta in tempus, obsequijque magis quam imperij appellatio ea erat, quia nimirum poterat populus idē Magistratum auferre qui dedisset. Nunc Caesar vnā cum Ducis nomine, populos ipsos, sceptraq; & diademata dabat, iturā ad filios & nepotes possessione imperij, tamquam parentes auique ipsorum in eadem fortuna nati fuissent. Adiunxerat Caesar redeuntibus domum legatis suum ipse quoque ad Mediolanenses legatum Benefium nomine, qui in publico Ciuitatis concilio iudicium ac decretum id de Vicecomite suum exponeret, ipsumque coronaret. Is Benefius petito Senatu (Senatus tunc erat octingentorum Concilium) dixit de Vicecomitum gente, Galeatijq; meritis falsa & vera quae voluit, & quomodo Caesaris maiestas, principatum vrbs in ea fundare domo statuisset ciuium praesertim ipsorum causa, ne vrbs & Metropolis tanta ob incertum ambigunmq; regimen, exposita foret seditionibus suis, cupiditati alienae, belloque semper in-

P p p p

fclta;

festaretur, siue appeterent eam externi, siue familiae in-
 tus potentes, fluctuans & vacuum aliquando Regnum
 occupare vellent. Nota Senatui necessitas erat, in quã
 prima quaeque patiendo & admittendo, deducta sibi
 publica res foret, nec responderi quicquam attinebat,
 praeter pauca illa solitae & meditatae adulationis; vt
 felix, vt laeta ciuitas esset prouidentia Caesaris & cura;
 vt ipsius de Vicecomite iudicium, atque consilium nihil
 ab ciuium singulorum existimatione & voluntate di-
 screparet. In campo, qui Ambrosianae Basilicae cir-
 cumiectus est, coronandi caeremonia Ducis peragen-
 da erat. Ibi ad valuas, quae spectant in solis occasum,
 pegma amplissimum, et geminum in pegmate tribu-
 nal adstructis ad ascensum gradibus, auro purpuraque
 contexta moles summa artificum contentione, princi-
 pis iussu erigebatur. Eo perfecto opere, die quodam
 festo, qui dies fuit i. v. nonas Septembris, procedit ab
 ab Iouis arce Princeps, cum principum aliorum comi-
 ratu, hostiumque etiam ipsorum legatis. Namque co-
 gnita Caesaris inclinatione animi, omnes, vt praecisã
 ab ea parte spem viderunt, aduersus praesentis neces-
 sitatis telum, quae sitã per simulationem gratiã aderant
 duro ore, & nullã flagitij huius verecundiã, quod rupta
 nuper pace minitati & moliti, rursusque meditates &
 molientes Galeatio & Mediolanensibus bellum, in põ-
 pa nunc agmineque adulantium conspicerentur. Inces-
 sere autem vnã cum Duce coronaudo, praeter ceteros,
 Theodorus Montisferrati Demarchus, Franciscus, & Ia-
 cobus Carrarienses, Vgo Saluciensis, Antonius Vrbinas;
 pe-

perennium hostium nomina, qui, cum rerum facie mutando identidem suam, animos semper eosdem retinebant. Nihilo amiciores incedebant animis, legati Veneti, legati Florentini, Perusini, Pisani, Siculi, Bononienses, Senenses, Lucenses, & urbium populorumq; aliorum, quibus lata erat res, siue fingere expediebat. Proceres urbis, tum simulatione laetitiae, tum suo equorumq; cultu externis illis aemuli, moestitia maiore ob patriae seruitium, quod extrema illa caeremonia sanciebatur. Circumsteterant tribunal delecti equites totoque campi ambitu disposita armatura varij generis fuit. Ipso in tribunali Caesaris legatus Principem humanissime excepit; caeteri post eum ordine subibant, & in sua quisque sede collocabantur. Ocho Mandellus vexillum tenebat, secto in decussim stemmate, Gallicalia, Vicecomitum anguem, Germanicasq; aquilas attollens sicuti per fastum, & adulationem insignia illa contexta erant, Res diuina facta est per Philargum eundem, qui missus antea in Germaniam impetrauerat a Caesare ista, emeratq; Principi caeremoniam hanc titulumq. Ducis. Sacrificio peracto Caesaris Legatus nouum Ducem ita alloquitur. Maiorum tutorum facta, & magna tuae virtutes induxere Caesaris animum, vt Mediolanum, & subiectas vrbes Ducis nomine possidendas tibi, & posteris tuis decerneret autoritate & iure, quo haec omnia ad Sacri imperij maiestatem spectant. Atque munus hoc familiae vestrae meritis & fidei debitum, sicuti ad populorum etiam pertinere salutem censer maiestas eadem,

P p p p 2 ita

„ ita populos ipsos ob tanti beneficij memoriam & fru-
 „ ctum, fore nominis sui cum maiore beneuolentia me-
 „ mores, principesq; alios ad benemerendum de Roma-
 „ no imperio talibus exemplis acrius incitari posse con-
 „ fidit. Nec hortari, nec monere plura, loci temporisq;
 „ huius est, & impletum est omne munus, hoc ipso quod
 „ te Caesar meus elegit. Nam & Diuina prouidentia
 „ Numenq; illud, cuius nutu singula, & cuncta reguntur,
 „ prius elegerat, iam inde ab Auo & Atauo procreatū ex
 „ stirpe dominatrice, tot hostium victorem, tanti populi
 „ suffragijs iuditioq; approbatum. Beneficijs Cæsaris
 legatus haec ita perorarat, eamque orationem exci-
 piens Philargus Episcopus Nouariae pari breuitate re-
 spondit, tamquam sui Principis nomine beneficium libe-
 ralitatemque Caesaris adoraret; & consentaneam ei
 verborum adorationi fore rerum fidem erga nomen
 Imperij pollicebatur. Prolata hinc diplomata recitan-
 tur, queis per fori apices, & vocabula aulae, res vniuersa
 Mediolanensis, & singulae partes huius imperij, quae
 assurgunt in colles, quaeue expatiantur in campos, pra-
 ta, siluae, pascua, piscationes, venationes, ius omne be-
 neficiarium, ius omne bellicum, mos & consuetudo
 ciuium, praemia & poenae, vitae necisque potestas cum
 Ducis titulo tradebantur sub nutum arbitriumque Vi-
 cecomitis, pari erga posteros eius munere, si qua legiti-
 ma proles in domo esset, consuetudine & ritu, quo ne-
 gotium illud aestimare potest hominum fama. Quibus
 recitatis, iuratum in Caesaris verba Vicecomitem, or-
 nant diademate, & baltheo, & peplo, equoque insiden-
 tem

rem sub umbella in Arenae aulam inducunt. Diademati pretium perhibuere scriptores cc. M. florentium nummum; & admiratione vanitatis in tantam chronographi nonnulli vanitatem euecti sunt, vt alia principis gestamina, torosque eius dici apparatus ad calculum reuocando, summas annalibus ingentes congererent, quasi calamitates & onera ciuium, raptaque illæ ex priuatorum laboribus pecunie, aut publica aliqua felicitas, aut gloria aliqua Principis essent. Ceterum, eodẽ anno, quo peracta ceremonia erat, apparuit, quã vilia essent ista apud infensos, & longe aliud agitantes animis, quàm quod legationum officio & simulatione vultus praetulerant; vel potius apparuit, quàm inuidiosum & graue spectaculum tanti splendoris, tantarumque diuitiarum fuisset apud eos, qui ne antea quidẽ perferre famam & auditionem opum earum potuissent. Nam Florentini statim incurfauere Pisanos, quibus oppugnandis, haud dubie Mediolanensium arma mouebantur; & Gallie Regẽ aggressi legationibus ac promissis, tamdiu fatigauere, donec relicto quod prius iecerat fœdere, nouum secum aduersus Mediolanenses iniret fœdus, hostisque ex amico Vicecomitis fieret. Mox Gallus vi subita morbi deiectus e potestate mentis, fœdera omnia, regnumque ipsum, ac deinde vitam reliquit. Florentini tamen hostilibus perseuerabant animis, & suo Marte rem Pisanam infestando, mitti nostros illuc exercitus coegerunt alienissimo tempore propter exortum aliud cum Mantuano bellum, quod etiam venientibus inde auxilijs grauius & difficilius quotidie

quotidie efficiebatur. Ita coronato Duce, Metropolim, caedem quae prius vrgebant calamitates, & impensae bellorum; foederatique paulatim priores, ab alio alius sollicitudine omneis & metu excitabantur, ne Vicecomes, firmato iam Caesaris authoritate Imperio, nomeque Ducis adeptus, appeteret etiam Italiae Regnum, vnde finis dominationi, vel libertati suae. Pro se quisque mittebant auxilia Mantuano & Florentinis, vt si alterutra in parte Mediolanensem exercitum afflixisset, successissetq; aliquid, ad Metropolim deinde inuadendam strenue vniuersi impetum darent. Metropoliticas autem in Hetruria copias, Florentinumq. bellum regebant Ioannes & Albericus Balbiani fratres, egregia ante id tempus militari fama, & pari erga Vicecomitem fide, quam vtramq; laudem eo bello corruperunt. Nam neque memorabile quicquam gessere, dispersi & vagi quacunq; populationum & praedae vocauerat spes; & ingemiscente nequicquam ac reclamante Alberico fratre, Balbianus alter ad Bononienses defecit. Meliore aliquandiu fama, non tamen exitu meliore Iacobus Vermus Mantuano bello datus ab Vicecomite imperator agebat. Is enim quadraginta nauibus longis Pado anni Mantuanam classem aggressus, incendio ponte, quem Gonzaga ipse tuebatur, magnaue hostilium triemium parte, vel capta, vel acta in fugam, tri-duo post, exposito milite in vltiore fluminis ripa, cum castra posuisset in Mantuano septo, repente ob loca vliginosa, lutulenta, celique intemperiem, affectum morbo tabeque exercitum pene omnem habebat, ipse
etiam

etiam aeger. Quam nacti occasionem foederati, cum subita illa Mediolanensium victoria in metum adducti, Bononiae de rerum summa consultassent, copiasque suas ad opem Mantuano ferendam in vnum contulissent, citato agmine accurrunt, ac leui certamine, caesis aut fugatis nostris, castra opulenta copia omnium rerum cepere. Vermus euasit ignominiae trepidationisque plenus, & vna cum eo reliquiae cladis ad Guastallam constitere. Clades inde alia vrbi Mediolano erat exactio tributorum, quae tanto accepto detrimento Vicecomes ad reparandum bellum, ciuibus Cleroque immodica & intoleranda imponere cogebatur. Centena millia florenorum nummum in singulos menses fisco Ducis exigebantur ante eum casum. Noua haec tributa octingentorum millium summam expleuere, ea quae tabes multas illustres familias absumpsit. Omnis publica priuataque pecunia cesserat hoc tempore in domum principis, & ciuium alimenta nouus belli apparatus occupabat. Reuocatur ex Erruria Albericus Balbianus cum eo exercitu, quem circa Pisas habebat; isque modico relicto ibi praesidio properus adfuit, stimulante praeter Ducis mandatum etiam cura & dolore fraternae defectionis, vt quod ille deliquerat, ipse emendaret. Praeterea, Facinus Canis, & Paulus Sabellicus, ille Casalensis, hic Romanus, clarus vterque bello & formidatus, proposita ab Vicecomite spe rerum ingentium, & amplissimis in praesentia stipendijs asciti copiarum duces, quae per urbem & per agros conscriptae subitario delectu, ad omneis hostium conatus opponebantur.

His

His ducibus, & Iacobo eodem Vermo exercituum imperatore, Mediolanenses, ad Florentiam, ad Mantuam ad oppida alia, ita perculerāt foederatos, ut Veneti, cum ancipites ad id seruasent animos, mitterent de pace legatos ad Vicecomitem, & omni sua autoritate contenderent ne ultra dimicaretur. Ea res, & conciliandae pacis actio, difficilior aliquāto impeditiorque erat ob irritatos superiore clade Mediolanensium animos, ob speratam nunc victoriam, & ob conditiones, quae ab utraque parte proponebantur. Veneto tamen adnitente Senatu pactae sunt induciae decem annorum, fuitque hoc ita positum in conditionibus, Mantuanus ut Mediolanensi beneficiario iure subiectus esset, & testandi causa, Imperium se ab Vicecomite habere illud, vectigalis Metropoli fieret ipse posteriq. eius; quam conditionem accipiente Gonzaga, publicis tabulis consignata res est, testatoque perscripta. Detegitur postea quamquam serò, domestica principis calamitas intestinusque proditor, qui diu consilia & arcana omnia aperiendo foederatis corruperat saepe victoriam & tardarat, causaque etiam fuerat cladis; neque vllæ hostium conspirationes coniunctiue exercitus tantum damni attulerant, quantum huius perfidia & scelus. Pasquius Capellus fuerat Cremonensis, qui sordido etiam, non solum humili loco natus, nullis honestis artibus imbuerat animum; sed ars ei scribere Principum nomine Epistolas, eiusque seruilis ministerij occasione nouerat herilia cuncta, mentem & sensus animi intimos; quantum pecuniae domi, quid visum in exercitu, fida

&

& infida omnia, quid in quamque diem pararetur, quid sponte sua quisque dies afferre posset. Haec omnia iam inde ab Galeatio II. patre Ducis, diuturno usu comperta proditor habebat, emptusque ipse prodigis ad talia solertijs hostium venditabat, hac ipsa merceopes principatus despectans infra suas. Prodidit cum Carolus Malatesta, statim ubi, pactis ut dixi, decennalibus inducijs, & sperata post inducias pace, coeperat apud emptorem praecipue eum vilis contemptusque esse. Pecuniae eius apud nummularios repertae, & in fiscum redactae, subsidium opportunum exhausto tot bellorum sumptibus Principi fuisse dicebatur quasi per iocum; sed reuera etiam fuere. Ipse ad Ticinum intra confibulatas densasque trabes (caueat Ticinensi manet adhuc horribile nomen) coniectus claususque contabuit. Luchinus Nouellus etiam hoc tempore mortuus est, ille, qui effusa matris impudicitia subditus Luchino principi partus, postquam ipsa ultro professa est adulterium, aufugerat, prima iuuenta principis filius habitus, reliqua deinde vita extorris. Venetias, sese contulerat exul; ibique obiit facto testamento, cuius singula capita pietatem eius viri declarauere. Iussit cadauer suum deportari Mediolanum, atque in D. Francisci Aede sepeliri, quâ sacellum Innocentium nomini ipse olim extruxisset. Duodecim millia florenorum nummum apud nummularios deponi iussit, ut eius pecuniae fructus annui Carthusiensibus Monacis cederent. Ingentem aliam pecuniae summam, quam Florétiae habebat, legauit in eum usum, ut duodenae quo-

Q q q q tannis

rannis adolescentulae, quarum ob paupertatem pudicitia periclitaretur, dotem inde acciperent, nubarentq;. Multos porrò fundos, quos possidebat in agro Mediolanensi, legauit Carthusiac, quã ad Garignanum Ioannes Archiepiscopus instituerat, adiecitq; onus, vt ex fundorum corũ fructibus Monasterij aedes olim inchoatæ extuerentur; absoluta aedificatione, fundi ipsi Monachis alimenta praeberent atque adderentur in reliquum Monasterij patrimonium. Corneredi, & Meseriarua Monacis eisdem reliquit ea conditione, vt ex bonorum eorum fructibus, pauperibus benigne fieret, darenturq; dotes nubilibus puellis, quibus id subsidij dandum esse patres censerent. Luchinus Nouellus Venetijs moriens haec legarat institueratq; anno eiocccxcix; vnde publica in exulem misericordia, & renouata in feminam indignatio, quae dignum hunc honestiore matre partum professione illa sui dedecoris infamasset. Eo anno versa penitus est Instubria in religionẽ, quæ nõ multum à superstitione abesset, idque ab re ipsa Misericordiae tempus appellatum. Initia religionis eius profecta, e Subalpinis; & non magni primò coetus, paulatim assumendo subinde alios, in eam multitudinẽ peruenere, vt agmina complura fierent, ideo, quia non idem locus alere simul vniuersos posset. Admisti mulieribus viri, grandioribus minores, sacri quoque profanis ad quindecim ferè millia mortalium incessere nudis pedibus, inuoluti linteis itaut pars exigua, quã cernerent, aperta relinqueretur. Trina quotidie templa obibant canendo sanctissimas preces, quarum formam

Disci-

Discipulis suis Christus ipse praescripsit: Id initium erat: dein Angelica saluatio subdebatur; deinde nomenclatura Sanctorum, aliudue quippiam ex ijs, quae D. Bernardus pio carmine est modulatus. Ut ad quaeque locum pagumue accesserant, concionabundi Sacerdotes, conabuntur suadere quamplurimis, ut sese in agmen conferre suum vellent. Digredientes inde, carmen illud concinebant; STABAT MATER DOLOROSA IUXTA CRUCEM LACRIMOSA; tum ceterae quas dixi preces ordine sequebantur. Et quaecumque duae sese viae interfecarent, strati humi, pleno sonitu ferientes aethera, diuinam misericordiam implorabant; inde Misericordiae tempus appellatum. Pauci primò fuerant, deinde paucis aggregando sese alij numerum & populum eum, quem dixi, effecere. Tradunt temporum eorum scriptores, multas implacabiles inimicitias per homines illos esse sublatas, multos à flagitiosa vita perditisque moribus traductos ad perfectionem & salutem. Addunt etiam miracula morte suo; vitas in sublimi concurrentes inter se acies, solemq. puro ac sereno celo languidum ac propè emortuum iubar per dies aliquot praetulisse; Rursus quasi scintillantem esse conspectum, ac deinde, fornacis modo globos igneos cum fumo ac vapore euomentem, incitrem, & luteum, ac denique in atrum colorem concessisse; speciemque eam Antonius Mirabellus se ait vidisse cum Laudae vicarius esset. Veluti prodigia imminentium Vrbis calamitatum haec accipiebantur, sed ea quae deinde insecuta sunt, fecere, ut certissimum

& vnicum princeps ipse prodigium fuisse diceretur. Iam ille supergressus omnium fere principum imperia & opes, domitis hostibus, data pace quibus voluerat, alijs illigatis induciarum vinculo, capta Umbria, missis in Etruriae ciuitates praetoribus, Bononia etiam recepta, illa tantarum dimicationum vrbe inibi erat, vt Italiae rex coronaretur. Treis adulti filij, subnixae domus consanguinitate omni; quae, vel ad praesidium, vel ad splendorem expetenda esset; ipse quinquagesimum quintum annum ingrediebatur in tanta gloria nondum senex. Et cum ita constituta fundataque cuncta ei essent, prope aderat, cum deficere ab Metropoli nomineq. Vicecomitum singulas paulatim imperij partes, & imperium denique totum extincta omni stirpis huius virili sobole, per superstitem vnam feminam in peregrinam aliam transferri domum oporteret. Sed Princeps ignarus, tum appropinquantis sibi mortis, tum rerum earum, quae post mortem future essent, maiestate animoque regio cuncta agebat; dimicantibus inter se Regum alijs arma interponebat sua, cum alijs ipse gerebat bellum. Constantinopolitano Imperatori suppetias aduersus Turcarum principem Amuratum misit, cum petendi auxilij causa Mediolanum occultus ille venisset. Robertum Bauarum, nouum deiecto Vincislao Caesarem inuadendae Metropoli iam transgressum alpes, commisso in Cenomanis praelio retro compulit Tridentum. Pontificatus quoque Maximi curam atque defensionem amplexus, consilia Regum externorum de creando suae nationis Pontifice,

erifice, dissimulato negotii eius intellectu, discussit artē; quam ipsa temporum conditio suppeditabat. Cū enim Rex Hispaniae, Rex Gallus, atque his interiecti transalpini alii principes, missa in Italiam legatione, verbis quidem & specioso ad omneis titulo peterent Ecclesiae Catholicae pacem, finemq; dissidij quo Pontificatus eo tempore distrahebatur, re autem ipsa molirentur id quod dixi, & Concilium Italiae principum dari sibi postularent; Vicecomes, quem praecipue legatio ea fatigabat, huiusmodi responso expediuit rem. Totam esse pestilentia contactam Italiam: non posse Principes absque manifesto exitio congregari: ubi calamitas ea decessisset, Reip. consulturos. Ita periculosa res, quae sub salubri titulo tentabatur. Vicecomitis huius prouidentia & astu discussa est.

Florentino etiam bello, expugnatione eius urbis finem impositurus erat, cū ipse moritur. Mortuus est ad Melinianum decimo ab urbe lapide, quo se se contulerat in pestilentie metu; formaeque mortis comparatus est omnibus, qui vnquam sancte decessissent. Tanta ei sollicitudo vitae alterius, & ab eadem magnitudine animi, qua gesserat imperium, cura tanta extremi actus fuit. Cadaver in Monasterio Viboldoni collocatum est interea dum exsequiae regali pompa adornarentur. Exsequiarum autem apparatus, & pompa fuit huiusmodi. Familia Praetoris, & familia Praefecti urbis atrata praebat: sacri ordines cū sua quique Cruce sequebantur. Post sacros ordines ibant, qui suo quaeque loco continerent, euagationesq; prohiberent.

Ad

Ad templi maximi valuas constitere milites, vt quietus ac sine tumultu ingressus praestaretur; alij toto templo ad Aram vsque dispositi curam eandem agebant. Equus Principis cum galea & crista gentilitijsq; insignibus, & armatura, qua ille vti solitus fuit, ad valuas vsque perductus, ab ijs qui tenebant, traditur alijs, ac deinde per manus alijs, eodemq; ordine, varia arma, & vexilla portantes equi circa templi valuas traditi subducebantur. Cohors deinde alia nobilium virorum sequebatur conseruandi ordinis causa: post cohortem eam Gabriel Maria Principis filius ibat cum longo legatorum ordine, quos Ciuitatum, & Rerump. Principes miserant. In eo agmine sacre Pontifices & Abbates, & pleraque alia sacrarum dignitatum nomina, prout quemque suus animus erga defunctum, vel suae opes apud heredem, vel aliena mandata exciuerant ad lugubre id munus. Post eos procedebant legati ciuitatum regionumue subiectarum Metropoli, & ex regionibus ciuitatibusque ijsdem Collegia Monachorū. Clerusque vniuersus. Miserant caedem ciuitates equitum agmina splendidissima quantum in atro illo & funesto colore esse poterant. Hi Cleri sui vestigijs insistentes, bini quaterniq; vehabantur. Proximi erant octo regia ferentes vexilla, post quos, duo millia hominum vadebant cum facibus accensis, & oblonga pullaq; veste, quae pectoris medio insignia Vicecomitum gentis aurata praeferebat. Archiepiscopus deinde Mediolanensis cum purpuratorum manu totoq; Templi Maximi Clero feretrum anteibat. Feretro succollabant

labant Principes viri succedentes inuicem integri fessis,
 & supra id auream vmbellam alij procerum attolle-
 bant. Circumfusa feretro erat alia turba ferentium
 clypeos, insigniaq; & vexilla; & agmen extremum
 claudebant duo millia hominum cum ardentibus tae-
 dis. Ad Templi valuas legati principum, & ciuitatum
 nominatim citabantur, acceptisq; funalibus ad aram
 vsque procedebant; inde flectentes ad sinistram pro-
 ximo diuerticulo in aulam tetendere. Ibi funebris ora-
 tio habita est à Petro Castelletto Dominicano diserto
 temporibus illis homine, & propter vitae etiam digni-
 tatem claro. Testamentum apertum heredes habuit
 Ioannem Mariam Anglum, Philippum Mariam Anglū,
 & Gabrielem Mariam Anglum; aliaque inerant nihil
 ad Remp. attinentia; sed adnexa religionis & patriae
 » rebus haec fuere. Ticini Monasterium heredes mei
 » extruunt Carthusiensi Ordini, idque Monasterium
 » descriptis ex ordinis eius disciplina cellis, quatuor & vi-
 » ginti Monachorum ample capax fiet. In Monachorum
 » alimenta florenos bis mille quingentos heredes mei
 » quotannis eroganto. Monasterium illud vii quampri-
 » mum ædificetur, decem millia florenorum annua e San-
 » cti Columbani prædijs assignamus. Aedificatione ab-
 » soluta, volumus bonorum eorum fructus insumi dis-
 » soluendo aeri alieno, si quid alicui debemus. Dissolu-
 » to aere, quod reliquum erit ex fructibus bonorum eorū
 » in pauperes diuidetur. In eo Carthusiensi templo post
 » aram maximam extruetur marmoreum monumentum
 » appositis gradibus, effigiesque nostra item ex marmore
 folio

„ folio infidens fiet. Galeatio patri marmoreum monu-
 „ mentum fiet Mediolani in Templo Maximo, in eumque
 „ tumulum ipsius ossa transferentur. Collocandis D.
 „ Augustini reliquijs arca inchoata sumptu nostro perfi-
 „ cietur. Sancti Spiritus Aedes decem Canonicos habe-
 „ bit cū antistite suo, eaque aedes Ticini à nobis inchoa-
 „ ta absoluetur, & alimenta idonea Canonicis heredes
 „ nostri praebeunt. Ad eandem urbem, trans Ticinum,
 „ quā ponte iungitur flumen D. Antonio aedes ponetur
 „ sumptu nostro; ea Sacerdotem cum Clerico habebit.
 „ Romae D. Mariæ Virgini Templum aliud aedificari
 „ volumus, eique templo Sacerdotes nouem praeesse,
 „ quos alent atque sustentabunt hæredes nostri. Verone
 „ tria sacella extruentur, Euangelistæ Lucæ vnum, aliud
 „ Martyri Georgio, tertium sanctissimæ Tri-
 „ nitati, eaque sacella singulos cum
 „ suo Clerico Sacerdotes sumptu
 „ nostro habe-
 „ bunt.

